

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

TINA PREMELČ

**VPLIV IZOBRAZBE NA GOSPODARSKO
RAST-PRIMERJALNA ANALIZA**

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana, 2006

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

TINA PREMELČ

MENTOR: DOC. DR. BRANKO ILIČ

**VPLIV IZOBRAZBE NA GOSPODARSKO
RAST – PRIMERJALNA ANALIZA**

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana, 2006

Za strokovno pomoč pri pisanju diplomske naloge in za vse koristne nasvete se zahvaljujem doc. dr. Branku Iliču, posebno zahvalo pa namenjam možu Davidu, staršem in drugim ožjim sorodnikom ter prijateljem za veliko pomoč in podporo v času študija.

VPLIV IZOBRAZBE NA GOSPODARSKO RAST

Izobraževanje je dandanes ključnega pomena tako za posameznika kot tudi za družbo kot celoto. Vse večjo vlogo pridobiva vseživljenjsko učenje, ki pa je le en kriterij približevanja družbi znanja. Človeški kapital je najpomembnejši faktor v podjetju, kajti le z dobro izobraženim in usposobljenim kadrom je moč doseči konkurenčno prednost pred ostalimi, zato je vlaganje v izobraževanje in človeške vire bistvenega pomena. V Lizbonski strategiji so si države članice EU zastavile za cilj, da bi bilo v vseživljenjsko učenje vključenih vsaj 12, 5 % ljudi, starih med 25 in 64 let. Rezultati vlaganja v izobraževanje in v raziskave ter razvoj se kažejo posledično tudi na gospodarski rasti, pri čemer je pri bolj razvitih državah ta vpliv večji. Vpliv izobrazbe na gospodarsko rast pa je odvisen tudi od gospodarske strukture vsake države; večji kot je terciarni sektor v posamezni državi, večje so potrebe po bolj izobraženih kadrih. Prav izobraženi kadri, vlaganje v raziskave, razvoj in izobraževanje pa so tisti, ki nas postopno vodijo v družbo znanja.

Ključne besede: vseživljenjsko učenje, izobraževanje, raziskave, razvoj, družba znanja

INFLUENCE OF EDUCATION ON THE ECONOMIC GROWTH

Today, the education is of great significance for an individual as well as for the society as a whole. Lifelong learning is becoming more and more important; however, it is only one criterion as far as the approaching to the knowledge-based society is concerned. Human capital is essential for a company and investing into education and human resources is of great meaning, since by doing so a company can get advantage over the competitors. The Lisbon strategy sets out that the member states should endeavour that at least 12, 5 % of the population between 25 and 64 years of age would be included in the lifelong learning. Investments into the education, research and development result in higher economic growth which applies even more to the better developed countries. To what extent the education is about to have effect on the economic growth depends also on the economic structure of a particular country; accordingly, the larger tertiary sector the bigger are needs for the better educated human resources. To conclude, it is the educated human resources, investments into research, development and education that gradually lead us to the knowledge-based society.

Key words: lifelong learning, education, research, development, knowledge-based society

<i>SEZNAM SLIK, TABEL, GRAFOV</i>	6
<i>SEZNAM KRATIC</i>	8
<i>1. UVOD</i>	9
<i>2. SOCIOEKONOMSKI POMEN IZOBRAŽEVANJA, UČENJA IN ZNANJA</i>	12
2.1 UČENJE, IZOBRAŽEVANJE IN ZNANJE	12
2.2 KONCEPT VSEŽIVLJENJSKEGA UČENJA	15
2.3 DRUŽBENI POMEN IZOBRAŽEVANJA	16
<i>3. EKONOMSKI POMEN IZOBRAŽEVANJA</i>	19
3.1 ČLOVEŠKI VIRI : ČLOVEŠKI KAPITAL	19
3.2 INTELEKTUALNI KAPITAL	21
3.3 EKONOMIKA IZOBRAŽEVANJA	22
3.4 TEORIJA ČLOVEŠKEGA KAPITALA	24
<i>4. MAKROEKONOMSKA SLIKA SLOVENIJE</i>	28
<i>5. INDEKS ČLOVEKOVEGA RAZVOJA</i>	31
<i>6. PREDSTAVITEV KLJUČNIH PODATKOV</i>	33
6.1 IZOBRAZBENA STRUKTURA	33
6.2 IZDATKI ZA IZOBRAŽEVANJE OZIROMA ČLOVEŠKE VIRE	36
6.3 VLAGANJE V RAZISKAVE IN RAZVOJ	44
6.4 STOPNJA ZAPOSLENOSTI	46
6.5 BDP IN GOSPODARSKA RAST	48
<i>7. ANALIZE HIPOTEZ</i>	51
7.1 OBRAVNAVA POSAMEZNIH HIPOTEZ	51
7.2 OSTALE UGOTOVITVE	60
<i>8. PRIBLIŽEVANJE DRUŽBI ZNANJA</i>	63
8.1 DRUŽBA ZNANJA	63
8.2 KRITERIJI PRIBLIŽEVANJA DRUŽBI ZNANJA	64
<i>9. ZAKLJUČEK</i>	69
<i>10. LITERATURA</i>	9
<i>11. PRILOGA</i>	76

SEZNAM SLIK, TABEL, GRAFOV

Slika 2.1 Razmerje med učenjem, izobraževanjem in usposabljanjem.....	14
Slika 3.1: Razlaga teorije človeškega kapitala	25
Vir: Kramberger (1999: 103).	25
Slika 3.2: Model človeškega kapitala.....	26
Tabela 4.1: Delež prebivalstva glede na dokončano stopnjo izobraževanja v letu 1991 in 2002 v Sloveniji	30
Tabela 5.1: Vrednosti HDI različnih držav v treh obdobjih.....	32
Graf 6.1: Delež prebivalstva v starosti 25-64 let s terciarno izobrazbo, v %.....	34
Graf 6.2: Odstotek študentov glede na celotno populacijo	35
Tabela 6.1: Delež javnofinančnih izdatkov po funkcionalni klasifikaciji za leto 2004, % BDP	37
Tabela 6.2: Investicije v znanje za leto 2002 in spremembe v obdobju med 1994 in 2002 kot % BDP-ja	39
Tabela 6.3: Celotni javni izdatki za izobraževanje kot % BDP	41
Graf 6.3: Vlaganje v človeške vire, % BDP-ja	43
Graf 6.4: Vlaganje v raziskave in razvoj kot % BDP-ja	45
Graf 6.5: Stopnja zaposlenosti delovne sile po anketni metodi, v %.....	46
Tabela 6.4: Registrirana brezposelnost po stopnjah izobrazbe za leta 1997, 2002, 2003, 2004 in 2005 za Slovenijo	47
Graf 6.6: Krivulja rasti BDP per capita v PPS	49
Graf 6.7: Gospodarska rast, v %	50
Graf 7.1: Primerjava vlaganj v izobraževanje in vlaganj v R&R za Slovenijo in Irsko, v %.....	52
Graf 7.2: Primerjava vlaganj v izobraževanje in vlaganj v R&R za Estonijo in Finsko..	52
Graf 7.3: Primerjava vlaganj v izobraževanje in vlaganj v R&R za Japonsko in ZDA, v %.....	52
Slika 7.1: Primerjava med gospodarsko rastjo in vlaganjem v R&R.....	54
Graf 7.4: Primerjava med gospodarsko rastjo in vlaganjem v R&R za Estonijo, Irsko in Slovenijo, v %	55
Graf 7.5: Primerjava med gospodarsko rastjo in vlaganjem v R&R za Japonsko, ZDA in Finsko, v %.....	55

Graf 7.6: Primerjava med stopnjo gospodarske rasti in odstotkom ljudi s terciarno stopnjo izobrazbe za Estonijo, Irsko in Slovenijo	57
Graf 7.7: Primerjava med stopnjo gospodarske razvitosti in odstotkom ljudi s terciarno stopnjo izobrazbe za ZDA, Japonsko in Finsko	58
Graf 7.8: Primerjava med stopnjo brezposelnosti in vlaganjem v izobraževanje za Slovenijo, ZDA in Japonsko	59
Graf 7.9: Primerjava med stopnjo brezposelnosti in vlaganjem v izobraževanje za Estonijo, Finsko in Irsko	59
Tabela 7.2: Primerjava Slovenije, Finske in EU-15 po deležu ljudi s terciarno izobrazbo po javnih izdatkih za izobraževanje, številom študentov in številom diplomantov	61
Graf 8.1: Delež diplomantov na področju znanosti in tehnologije na 1000 prebivalcev v starosti 20-29 let	67

SEZNAM KRATIC

APZ	Aktivna politika zaposlovanja
BDP	Bruto domači proizvod
ČK	Človeški kapital
EE	Estonija
EIS	European Innovation Scoreboard
ESA 95	Enotna metodologija za merjenje BDP-ja
EU	Evropska unija
EU – 15	Države članice do leta 2004
EU – 25	Članice Evropske unije
Et al.	In drugi
FI	Finska
HDI	Human development index = Indeks človeškega razvoja
Ibid	Ibidem = isti
IE	Irska
IER	Inštitut za ekonomska raziskovanja
IKT	Informacijsko-komunikacijska tehnologija
ISCED	International Standard Classification of Education
ISCED 5,6	Mednarodna oznaka za višjo stopnjo izobrazbe
JP	Japonska
OECD	Organisation for Economic, Co-operation and Development
R&R	Raziskave in razvoj
PPS	Purchasing power standards = standardi kupne moči
SI	Slovenija
SII	Sumarni inovacijski indeks
SURS	Statistični urad Republike Slovenije
UMAR	Urad za makroekonomsko analizo in razvoj
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UOE	Skupni vprašalnik Unesca, OECD in Eurostata
VŽU	Vseživljenjsko učenje
ZDA	Združene države Amerike
WEF	Svetovni gospodarski forum

1. UVOD

V diplomski nalogi se bom ukvarjala z vprašanjem vpliva izobrazbe na gospodarsko rast, na katero bom pogledala tudi malo bolj iz ekonomskega vidika. Seveda kot sociologinja ne morem zanemariti tudi vpliva izobraževanja na družbo in pomena izobraževanja za vsakega posameznika. Poskušala pa bom poiskati učinke vlaganj v izobraževanje na gospodarstvo. V literaturi sem zasledila, da obstaja del gospodarske rasti, ki se ga ne da pojasniti z drugimi instrumenti, ti. rezidual in da je to del, kjer se kaže vpliv izobrazbe na gospodarsko rast. S svojo analizo bom poskusila ugotoviti, za kakšno povezanost gre. Mnogi znani avtorji¹ trdijo, da imajo razvitejšje države bolj razvito izobraževanje, vendar pa ni dokazano, da »izobraževanje zmeraj poveča produktivnost delovne sile« (Bevc 2006). Avtorji so dokazali tudi, da se da »velik del pretekle gospodarske rasti mnogih držav (zlasti ZDA, Nemčija, Japonska) pojasniti z naložbami v izobraževanje« (Jelenc 1991: 13). Pri razvitih državah se kaže vpliv izobrazbe na gospodarsko rast, po drugi strani, pa so pri državah tretjega sveta naložbe v izobraževanje ostale brez vpliva na gospodarsko rast. To bom potem bolj natančno obravnavala v 3. poglavju.

Osnovni pojmi, ki jih bom obravnavala, so predvsem človeški kapital², izobraževanje, koncept vseživljenjskega učenja, ki zelo vpliva na novo razumevanje izobraževanja. Uporabljala pa bom tudi ekonomske kazalnike, kot so gospodarska rast, bruto domači proizvod (v nadaljevanju BDP), BDP *per capita*, izdatke za izobraževanje in človeški kapital in še mnoge druge. Definicije pojmov bom podala pri vsakem poglavju, seveda če bodo potrebne.

Direktni vpliv izobrazbe na gospodarsko rast naj bi bil potrjen. Kot ugotavlja Černetič, raziskave kažejo pomembno in pozitivno vlogo izobraževanja pri ekonomski rasti (Černetič 1999). Ali drugače rečeno, izobraževanje in raziskovanje močno vpliva na gospodarsko rast in zaposlovanje (www.elections2004.eu.int/highlights/sl/1001.html, dne 27. 9. 2006). Sama pa sem si zadala nalogo, da poleg tega vpliva poiščem še delne povezave. Moje hipoteze so naslednje:

1. za države velja, da več kot vlagajo v raziskave in razvoj, večji delež BDP-ja namenjajo za izobraževanje;

---

¹ Schultz (1963), Denison (1962) in Becker (1964).

² Lahko bi uporabili tudi izraz človekov kapital. Vendar v moji diplomski nalogi je to bolj makro kazalnik, zato uporabljam izraz človeški kapital.

2. države, ki več vlagajo v raziskave in razvoj ter v izobraževanje, imajo višjo gospodarsko rast;
3. večjo gospodarsko rast imajo države, kjer ima več ljudi vsaj terciarno stopnjo izobrazbe in
4. nižja kot je stopnja brezposelnosti, večji je odstotek vlaganja v izobraževanje.

Pri vseh hipotezah se srečujem s konceptom pomena izobraževanja ali bolje rečeno z družbo znanja. Mislim, da je prva hipoteza lahko postavljena tudi v obratni vzročnosti (več kot se vlaga v izobraževanje, večji delež BDP-ja se namenja raziskavam in razvoju). Tukaj gre za istosmerno povezavo: če se poveča ena spremenljivka, se bo tudi druga in obratno. Težko pa rečemo, kaj je tu vzrok in kaj posledica.

Druga hipoteza je najpomembnejša za mojo diplomsko nalogo; različni avtorji so jo sicer že dokazali, vendar bom tudi za Slovenijo te povezave poskušala še enkrat potrditi.

S tretjo spremenljivko bom poskušala preko terciarne stopnje izobrazbe sklepati o gospodarski rasti. Predvidevam pa tudi, da ljudje s terciarno stopnjo izobrazbe opravljajo predvsem razna storitvena dela v terciarnem sektorju.

Četrta hipoteza pa je povezana med drugim tudi z aktivno politiko zaposlovanja (v nadaljevanju APZ). Bistveno je, da preko socialnih transferjev, ki so del pasivne politike zaposlovanja, čim hitreje prehajamo na druge oblike pomoči, kot so možnosti za dodatno izobraževanje, preusposabljanje, javna dela itd. Te oblike pa so del aktivne politike zaposlovanja.

Za potrjevanje postavljenih hipotez bom potrebovala obstoječe podatkovne vire. Uporabila bom že zbrane podatke različnih statističnih uradov, tako slovenskih kot tudi mednarodnih. To pomeni, da bom opravila tako analizo primarnih kot tudi sekundarnih virov. Podatke bom med seboj primerjala po letih, tako da bo šlo za neke vrste longitudinalno zajemanje podatkov. Primerjava podatkov bo bodisi preko tabel bodisi z uporabo grafov. Iskala bom tudi različne povezave, četudi so se te zgodile s časovnim zamikom. Uporabila bom tudi induktivno metodo analize, kjer bom preko posameznih primerov iskala splošne sklepe. Skozi celotno diplomsko nalogo pa se bom bolj osredotočala na analizo podatkov na makro ravni.

V prvih nekaj poglavjih bom problem obravnavala na teoretični ravni. Drugo poglavje bom namenila izobraževanju in konceptu vseživljenjskega učenja. Obravnavala bom tudi

družbeni in ekonomski pomen izobraževanja. V tretjem poglavju bom omenila teorijo človeškega kapitala, ki je bila ena prvih, ki je obravnavala ekonomski vidik izobraževanja. V nadaljevanju bom predstavila makroekonomsko sliko Slovenije. Podatki, ki bodo prikazani, mi bodo pomagali pri nadaljnji obravnavi in analizi podatkov (s tem se bom ukvarjala v 4. poglavju). V petem poglavju bom analizirala indeks človeškega razvoja ali human development indeks (v nadaljevanju HDI), ki kaže razvitost države preko različnih spremenljivk (življenjska doba, izobraževanje, BDP). S HDI indeksom je določeno, ali gre za visoko razvito državo ali državo tretjega sveta. V nadaljevanju diplomske naloge pa bom prikazala najpomembnejše podatke, s pomočjo katerih bom potrdila ali zavrnila hipoteze. V sklepu bom nakazala ukrepe za približevanje družbi znanja na primeru Slovenije. Na podlagi pridobljenih podatkov bom poskusila predstaviti tudi svoje ideje in predloge za hitrejše približevanje družbi znanja.

2. SOCIOEKONOMSKI POMEN IZOBRAŽEVANJA, UČENJA IN ZNANJA

2.1 UČENJE, IZOBRAŽEVANJE IN ZNANJE

»Učenje je sorazmerno kompleksen pojav, ki je bil veliko proučevan, pa vendarle je še v znatni meri neraziskan« (Kavčič 1994: 425). Človek se prične učiti že v zgodnjem otroštvu in se nato uči nepretrgoma v vseh življenjskih okoliščinah. Učenje nam pomaga, da se prilagajamo okolju in da na okolje tudi vplivamo (Treven 1998).

Učenje je proces, pri katerem posamezniki pridobijo nova znanja, sposobnosti, vrednote in razmerja, ki se odražajo v spremembi njihovega vedenja (Pirc 2000: 17). Je dejavnost, ki poteka skozi vsa obdobja človekovega življenja oziroma je vseživljenjski proces. Običajno poteka v treh procesih: prvi proces je pridobivanje novega znanja, sledi proces ohranjanja učinkov znanja, tretji pa je obnavljanje dejavnosti, ki poteka kot prepoznavanje ali kot skrajševanje ponovnega učenja³. Torej, učenje je vsaka trajna sprememba v vedenju, ki se pojavi kot posledica izkušnje (Luthans 1995).

Znanje je mešanica izkušenj, vrednot in usklajenih notranjih informacij, ki priskrbi okvir za ocenjevanje in vključevanje novih izkušenj in informacij (Davenport 1998). Bontis (1999) pa znanje opredeljuje kot neizčrpljiv ekonomski dejavnik. Za razliko od klasičnih produkcijskih faktorjev, za katere je značilno, da se po določenem času uporabe iztrošijo, se uporaba neotipljivega znanja ne obrabi ali poškoduje, navadno ga še poveča in oplemeniti.

Izobraževanje postaja temeljna dejavnost z vidika družbe (znanje kot vir razvoja), organizacije (znanje kot vir konkurenčne prednosti), z vidika posameznika (napredovanje in dopolnjevanje znanja). Z izobraževanjem si pridobimo pomembna znanja, katerim lahko pripišemo tri vidike pomena: vidik uporabnosti znanja, socialni vidik in razvojni vidik. Pri vidiku uporabnosti znanja nas predvsem zanima, kako znanje vrednotimo. Vprašanje, ki si ga zastavimo, je, katera znanja so potrebna za uspešno opravljanje dela. Glede na količino in kvaliteto znanja smo postavljeni v družbo, v kateri živimo. Znanje je eden izmed dejavnikov determiniranja položaja posameznika v družbi. Tretji in vsaj zame najpomembnejši vidik pa je

---

³ Ločimo osem osnovnih vrst učenja: klasično pogojevanje, operativno učenje, učenje razlikovanja, učenje pojmov kot kategorij predmetov, pojavov, odnosov z določenimi skupnimi značilnostmi, učenje pravil, principov in zakonitosti ter učenje kot reševanje problemov (Možina 2002).

razvojni, kjer nas predvsem zanima, kaj to znanje prinese posamezniku, kako lahko vpliva na njegovo rast in razvoj dodatnih sposobnosti (Možina 2002).

Izobraževanje je dolgotrajen in načrtovan proces razvijanja posameznikovih znanj, sposobnosti in navad. Lahko govorimo o splošnem izobraževanju, kjer gre za pridobivanje znanj, sposobnosti, ki so pomembne za življenje, in o strokovnem izobraževanju, pri katerem pridobivamo znanja z namenom opravljanja svojega poklica (Jereb 1998). Naj se najprej ustavim pri sami izobrazbi. Izobrazbo si pridobimo skozi sistem izobraževanja, ki se razlikuje glede na državo, v kateri živimo. Slovenija ima razmeroma dobro razvit izobraževalni sistem. Osnovna šola je bila ravno pred časom deležna večjih sprememb, za katero kakšnih konkretnih evalvacij še ni. Iz osemletnega programa smo prešli na devetletni, tako da imamo sedaj tri triade. Program osemletne osnovne šole se konča s šolskim letom 2007/2008. V tem obdobju pa je možen prehod iz osemletne v devetletno osnovno šolo. Programi in učne teme so bili na novo prečiščeni s prehodom na devetletno osnovno šolo. Učne načrte so prečistili, učni cilji pa so postavljeni tako, da spodbujajo otrokovo rast na socialnem, čustvenem, moralnem in tudi drugih področjih (www.mss.gov.si, 24. 10. 2006). Na srednješolskem nivoju⁴ izobraževanja v zadnjih letih ni bistvenih sprememb. Velik napredek je za naš izobraževalni sistem prehod na enotni izobraževalni trg z bolonjskim procesom. Ta bo razširil možnosti izobraževanja, predvsem pa naj bi povečal konkurenco in s tem kvaliteto študija. Samo kvalitetni študij in pri takem študiju pridobljeno kvalitetno znanje lahko po moji oceni vodi v gospodarsko rast. Bolonjski proces bo omogočil, da se bodo študentje odpravili na študij v tujino in s tem postali tudi bolj primerljivi s tujimi študenti. Na ta način se bo vsaj po mojem mnenju, dvignila kvaliteta naših fakultet in predavanj. Kajti če naši programi ne bodo primerljivi s tujimi, se bo vedno več ljudi odločilo za študij v tujini⁵, pri nas pa bo začelo primanjkovati študentov.

Če na kratko opredelim še pojem usposabljanje, lahko rečem, da je to sistematična priprava na delo. Poleg določenega teoretičnega znanja, se pravi izobraževanja na ustreznem nivoju, zahteva tudi razvoj posameznikovih osebnostnih lastnosti, npr. posameznikove želje, motivacijo in izkušnje, ki so potrebne, da bo lahko uspešno opravljal specifično delo (Muršak 1991). Lahko rečem, da je od vseh (učenje, izobraževanje, usposabljanje) prav pri usposabljanju največji poudarek na praksi. Glavna kritika izobraževalnih sistemov je namreč

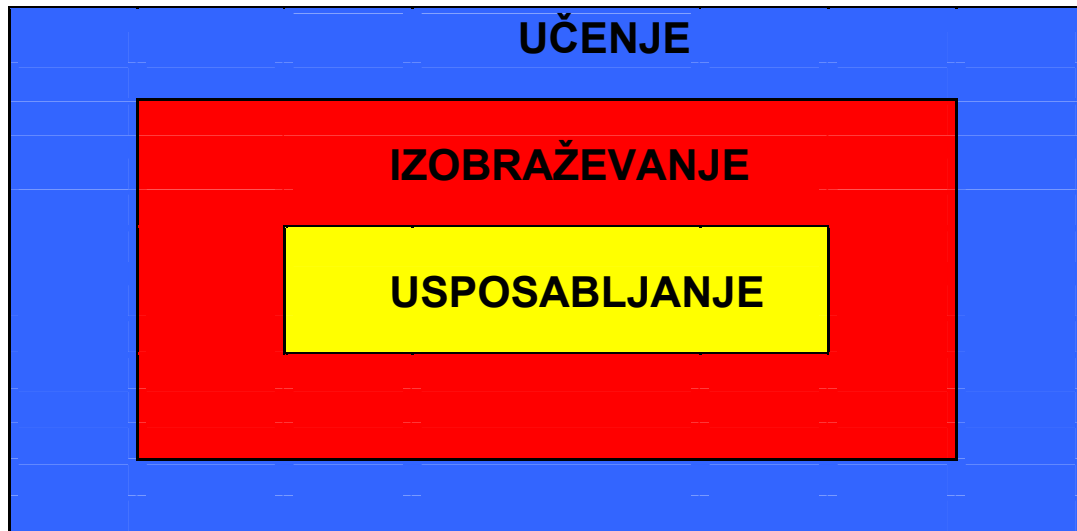
⁴ V Sloveniji dijaki lahko obiskujejo splošne srednje šole, ki so gimnazije, strokovne gimnazije, srednje strokovne šole in poklicne šole (www.mss.gov.si, 24. 10. 2006).

⁵ Obstajajo različni programi, ki omogočajo, da si študent pridobi štipendijo in odide za neko obdobje v tujino. Ti programi so: Leonardo de Vinci, Erasmus, razne vladne štipendije tujih držav, kadrovske štipendije ipd.

prav na pridobivanju širokega bazena teoretičnega znanja, ki pa ga v praksi ne znamo uporabiti.

Če na kratko pogledamo razmerja med pojmi učenje, izobraževanje in usposabljanje, lahko rečemo, da je usposabljanje ožji in podrejen pojmu izobraževanje. Izobraževanje pa je ožje od učenja.

Slika 2.1 Razmerje med učenjem, izobraževanjem in usposabljanjem

Vir: Možina (2002: 217).

Vendar pa je pri znanju problem, ker le-to kmalu zastara in zato ga je potrebno obnavljati in dopolnjevati ves čas. V zadnjem času se je razvil koncept vseživljenjskega izobraževanja, ki ga lahko zelo enostavno razložimo kot izobraževanje v vseh obdobjih človekovega življenja. Več o vseživljenjskem učenju je zapisano v poglavju 2.2.

Peter Drucker je že pred sedmimi leti napovedal, da bo nova družba družba izobraženih, v kateri bo znanje njen ključni vir in izobraženci prevladujoči del delovne sile, znanje kot temeljni proizvodni dejavnik pa bo lažje pridobiti kot kadarkoli doslej; zato bodo tudi možnosti za uspeh (in seveda tudi za poraz) veliko večje (Drucker 1998). Znanje danes dejansko postaja ključni vir, največja vrednost organizacij in temeljno proizvodno sredstvo, vendar pa je teza o zelo veliki splošni dostopnosti do znanja vprašljiva, saj ni nujno, da se z obsegom kvantitete večja tudi kvaliteta znanj. Po mojem mnenju je pri tem namreč potrebno upoštevati vidik uporabnosti znanja in vidik dostopnosti do znanja, saj so mehanizmi varovanja znanj največje vrednosti vedno bolj razviti, znanja z visoko stopnjo dostopnosti pa imajo nižjo stopnjo vrednosti in koristnosti ter obratno. Z enakimi problemi smo se srečevali že v dobi informacij, ko smo z razcvetom globalnega spleta sicer dobili neslutene možnosti

dostopa do informacij, vendar pa je ravno ta poplava informacij eden izmed vzrokov za vedno težje selekcioniranje in dostopanje do uporabnih informacij.

2.2 KONCEPT VSEŽIVLJENJSKEGA UČENJA

Leta 1968 se je v različnih poročilih in publikacijah začel pojavljati pojem, iz katerega izvira sedanji koncept vseživljenjskega učenja. Na konferenci UNESCO leta 1970 je bilo predstavljeno poročilo z naslovom »Uvod v vseživljenjsko učenje« (An introduction to lifelong learning). To je bil povod, da je UNESCO ustanovil Mednarodno komisijo za razvoj in izobraževanje, ki jo je sestavljalo sedem vrhunskih strokovnjakov iz različnih držav. Naloga komisije je bila pripraviti mednarodni pregled stanja o vzgoji in izobraževanju (Eurydice 2002).

Dve leti kasneje pa je komisija objavila rezultate svoje raziskave v poročilu »Učim se, da sem. Vzgoja in izobraževanje danes in jutri«⁶. Bistveni dokument in celotna razlaga pomena vseživljenjskega učenja pa je v Beli knjigi o izobraževanju in usposabljanju⁷. Vseživljenjsko učenje ni več samo en vidik izobraževanja in usposabljanja; postati mora vodilno načelo za ponudbo in udeležbo v celotnem kontinuumu učnih vsebin (Memorandum o vseživljenjskem učenju 2000). »Vseživljenjsko učenje za vse« je bila tudi ena izmed trditev leta 1996, ki so jo sprejeli ministri za šolstvo iz držav članic OECD. OECD o vseživljenjskem učenju (v nadaljevanju VŽU) pravi, da »obsega individualni in družbeni razvoj vseh vrst in oblik, formalno v šolah, organizacijah za poklicno izobraževanje, institucijah terciarnega izobraževanja in izobraževanja odraslih in neformalno, ki lahko poteka na delu, doma in v skupnosti. Gre za odprt sistem, kjer so v ospredju standardi izobraževalnih ali učnih dosežkov, ki jih potrebujemo vsi (Lifelong learning for all OECD, 1996). Če na splošno povzamem ideje o vseživljenjskem učenju, bi lahko rekla, da je bistvo v tem, da se vsakemu posamezniku zagotovi čim boljše tako široko kot tudi kvalitetno znanje na čim več področjih. Bistveno je, da pri ljudeh premaknemo razumevanje glede vlaganja v človeške vire in da to vlaganje znamo ceniti in mu pripisati ustrezen pomen. »Vseživljenjsko učenje je v bistvu sestavni del sodobnega tehnološkega razvoja, v katerem se temeljito spreminjajo zdajšnji poklici – od trajnih in tehnološko stabilnih, v spreminjajoče se in take, ki zahtevajo vse več

---

⁶ V poročilu je opozorila na pravico in potrebo vsakega posameznika, da se uči vse življenje in priporočila tesnejše prepletanje formalnega in neformalnega učenja. Poudarila je kakovost pridobljene izobrazbe. Zavzemala se je za omogočen dostop do izobraževanja čim širši množici ljudi (Faure 1972: 2).

⁷ Izdala Evropska komisija, leta 1995, Poučevanje in učenje – k učeči se družbi.

temeljnega in vedno novega znanja. Izobrazba je eden ključnih dejavnikov kakovosti delovne sile oziroma kakovosti človeškega faktorja, imenovane v zadnjih letih tudi »človeški kapital« (Bevc 1991: 15).

Tudi EU pripisuje spodbujanju vseživljenjskega učenja velik pomen. Obstaja veliko dokumentov, ki podpirajo mojo trditev. V različnih dokumentih EU (predvsem Lizbonska strategija, Memorandum o vseživljenjskem učenju itd.) na tem področju so definirali vlogo VŽU in s tem poudarili velik pomen nadaljnega usposabljanja izobražene delovne sile. Eden bistvenih ciljev EU je, da bi Evropa postala »najbolj konkurenčno in na znanju temelječe gospodarstvo, ki bo sposobno trajne gospodarske rasti z več in boljšimi delovnimi mesti in večjo kohezijo (Potočnik 2003). Tu pa se pojavi več vprašanj. Zanima nas, kako bomo to dosegli. Zadeva ni preprosta, saj jo je potrebno opazovati celovito, vendar je bil glavni poudarek s strani Evropske komisije ravno na vseživljenjskem učenju in s tem povezanim povečanjem vlaganja v človeške vire.

»Vseživljenjsko izobraževanje postaja nujnost za vsakogar med nami, ne glede na poklicno področje ali že doseženo izobrazbeno raven. In takšno izobraževanje, ki se ne konča s šolskim spričevalom ali diplomo mora preiti v naš življenjski slog ter postati del našega vsakdanjika – ne pod prisilo razmer, ampak na osnovi naše svobodne odločitve, da bi znali in vedeli več, razvijali naše sposobnosti in jih udeleževali pri delu (Drnovšek v Možina 2002a: 208).

Vendar bo vsaj po mojem mnenju to zelo težko izvajati v praksi. Ljudi bi morali že od mladih let pravilno učiti in jim vseskozi dopovedovati, kako pomembno je vseživljenjsko učenje. Verjetneje je tudi, da se bomo ljudje, ki imamo višjo stopnjo izobrazbe, še dodatno izobraževali ali se vpisali v izobraževalni tečaj. Po drugi strani imamo ljudi, ki so komaj dokončali srednjo šolo, in preveč iluzorno je pričakovati, da se bodo ti ljudje še dodatno izobraževali. Ljudem je treba dati vedeti, kako pomembno je znanje. Še bolje pa je, da do tega spoznanja pridejo sami. Pri vsem tem pa je bistveno, da se dovolj pozornosti posveti motivaciji za dodatno izobraževanje teh ljudi.

2.3 DRUŽBENI POMEN IZOBRAŽEVANJA

Na kratko sem se tega vprašanja dotaknila že v poglavju 1.1. Ker me kot sociologinjo to področje zanima, se bom lotila analize problema malo podrobneje.

Funkcija⁸ in pomen izobraževanja se spreminjata v času in prostoru. »Cilj izobraževanja ni prenašati znanja, ampak učiti ljudi, kako naj se učijo in rešujejo probleme in združujejo staro z novim...« (Lipičnik 2001: 338).

Družbeni pomen izobraževanja opredeljuje ta dva vidika:

- Večstranost učinkov izobraževanja (raznovrstni učinki izobraževanja na posameznika in družbo, pri tem pa zlasti navzočnost posrednih – stranskih učinkov ali t.i. zunanjih učinkov),
- Izobraževanje v vsaki družbi uresničuje različne družbene funkcije (Jelenc 1991).

Prav zaradi širokih učinkov izobraževanja moramo biti pri obravnavi te teme zelo pazljivi, ker to zadeva celotno družbo.

»Med posrednimi učinki⁹ izobraževanja razločujemo učinke, povezane z mestom bivanja, medgeneracijske, zaposlitvene, alokativne in rezidualne učinke, ob upoštevanju geografske dimenzije pa še prelivajoče se učinke. Uporabnik teh učinkov ni oseba, ki sodeluje v njihovem ustvarjanju, ampak njeno ožje ali širše okolje in družba v celoti« (Bevc 2006: 46-47). Za izobraževanje lahko rečemo, da je družbena ali javna in individualna dobrina. Rečemo ji lahko tudi kvazijavna dobrina. Dobrine ocenjujemo glede tekmovalnosti in izključljivosti. Za javne dobrine je značilno, da so neizključljive in netekmovalne. To pomeni, da ljudje ne tekmujejo za te dobrine, niti jih ne izključimo. Za individualne pa velja ravno obratno. Izobraževanje bi moralo spadati med javne dobrine, vendar se veliko ljudi poteguje, da bi to dobrino dobilo, zato pravimo, da je izobraževanje kvazijavna dobrina (Blaug 1970).

Bistveno pri družbenem pomenu izobraževanja po mojem mnenju je, da je izobrazbi pripisano pravilno vrednotenje. Če v neki družbi oziroma kulturi izobrazba ne pomeni veliko, se bo zelo malo ljudi odločilo zanjo in seveda obratno. Prisotno mora biti visoko družbeno vrednotenje izobraževanja, ker bo le na ta način posameznik tudi svoje individualno izobraževanje znal ceniti in se tudi odločiti zanj. Tu pa potem že preidemo tudi na širše razumevanje izobraževanja, zlasti na ekonomski pomen investicij v izobraževanje v skladu s

---

⁸ Med družbenimi funkcijami izobraževanja pa ločimo poleg ekonomske še kulturno, socialno, selekcijsko, inovacijsko, politično, demokratizacijsko, diferencialno funkcijo. Izobrazba ni le ekonomska, pač pa tudi družbena dobrina (Bevc 2006: 47).

⁹ Enako razdelitev učinkov zasledimo pri Ratković (1983).

teorijo človeškega kapitala, kajti če se poveča količina znanja, se posledično poveča produktivnost in s tem se doseže gospodarsko rast.

Funkcija izobraževanja je torej naložba v človeške spretnosti in sposobnosti, ki naj bi pospeševala rast gospodarstva in povečevala produktivnost, prav tako pa prispevala k osebnemu in družbenemu razvoju. Z vidika posameznika izobraževanje pomeni povečanje njegovega splošnega in specifičnega človeškega kapitala, vpliv na njegovo večjo produktivnost, večja produktivnost pa vodi do večjih zaslužkov (Becker 1964). Večja produktivnost posameznika ima pozitiven vpliv na uspešnost podjetja, uspešna podjetja pa povečajo gospodarsko rast, prinašajo večjo zaposlenost in drugačno porazdelitev dohodkov v družbi.

3. EKONOMSKI POMEN IZOBRAŽEVANJA

V tem poglavju bom govorila predvsem o človeškem kapitalu, ki ga nosi vsak posameznik (individualni pomen človeškega kapitala), in seveda tudi o človeškem kapitalu države (družbeni pomen človeškega kapitala). Med drugim bom obravnavala koncept intelektualnega kapitala, se dotaknila najpomembnejše teorije, teorije človeškega kapitala, in obravnavala ekonomiko izobraževanja.

3.1 ČLOVEŠKI VIRI : ČLOVEŠKI KAPITAL

V zadnjem času je najpomembnejši proizvodni dejavnik človeški faktor¹⁰ ali drugače rečeno človeški kapital. V času Karla Marxa pa je nekaj veljalo le vlaganje v stroje in opremo, kajti zaposleni so v podjetju le opravljali delo, ki ni bilo cenjeno. Šele kasnejši ekonomisti so ugotovili, kako pomembni za podjetje so zaposleni. Človeški faktor bi lahko opredelili najširše kot celotno prebivalstvo, lahko imamo v mislih vse zaposlene, ali pa samo enega človeka. V Sloveniji se zelo pogosto uporablja tudi izraz kadri, ki ga lahko jemljemo kot sinonim za človeške vire. »Kadri so ljudje, ki (lahko) ustvarjalno sodelujejo pri delu v organizaciji« (Možina 2002: 7). Pa tudi: »Kadri so ljudje z ustreznim znanjem, ki so motivirani in pripadni organizaciji, so potencial, ki povzroča razliko med visoko in povprečno storilnostjo oziroma uspešnostjo organizacije. Za doseganje svojih ciljev in uresničevanje svoje vizije organizacija potrebuje tudi strokovno usposobljene kadre, saj so le-ti temeljni dejavnik razvoja, kakovosti in uspešnosti vsake organizacije« (Možina 1998: 2).

»S kadrovskimi viri opredeljujemo zaposlene, njihove spretnosti, znanja, motiviranost, vrednote, njihovo navezanost na organizacijo, pripravljenost za sodelovanje. Razvoja in uspešnosti organizacije tako ni mogoče pojasniti le s finančnimi viri, ampak tudi s prispevki zaposlenih. Zaposleni oziroma kadrovski viri imajo tako odločilno vlogo pri pridobivanju konkurenčnih prednosti¹¹ organizacije« (Možina 1998: 2).

---

¹⁰ To so značilnosti prebivalstva, zaposlenih in posameznika - zdravstveno stanje v najširšem pomenu, prirojene sposobnosti, značilnosti pridobljene v družinskem, "šolskem" in širšem, "nedružinskem" in "nešolskem" okolju, izkušnje, pridobljene na delovnem mestu (Jelenc 1991: 10).

¹¹ Konkurenčna prednost je enkratna in trajnejša prednostni položaj, ki si ga podjetje ustvari glede na ostala podjetja v panogi in se na zunaj kaže kot neka dolgoročna prednost na trgu (Čater 2001).

Človeški kapital je danes vse pomembnejši proizvodni in razvojni dejavnik organizacije, ki učinkovito prispeva k delovanju organizacije (Gostiša 1999). »Med človeški kapital, ki je del intelektualnega kapitala, štejemo znanje, vrednote, kompetence, izkušnje in pripadnost zaposlenih k podjetju« (Ložar 2003: 20). Vrednost intelektualnega kapitala v podjetju pa tvorijo znanje in sposobnosti, ki jih razvijajo zaposleni v podjetju in dejansko predstavljajo neotipljiv vir kapitala, ki pomembno vpliva h končnemu zaslužku in povečuje finančni kapital podjetja (Mayer 2001). Človeški kapital (v nadaljevanju ČK) je »življenjska kri« intelektualnega kapitala (Brinker 2002).

OECD pa je vpeljala razliko med ožjim in širšim pojmom ČK. Pri tem pod ožjim, ki ga imenujejo tudi temeljni ČK, razumejo proizvodne sposobnosti posameznika, pod širšim pa sposobnosti razvijanja, upravljanja ter uporabe teh sposobnosti. Širši ČK vključuje sposobnosti posameznika za upravljanje lastnih »proizvodnih« sposobnosti (OECD 2002a).

V splošnem lahko človeški kapital definiramo predvsem kot tiste človeške vire podjetja, katerih organiziranost, strukturiranost, sposobnosti, lastnosti, znanja, izkušnje, inovativnost, zanos, motiviranost, kariero, ustvarjalnost, prilagodljivost, potencial in druge tovrstne dejavnike sistematično in načrtno analiziramo, načrtujemo, organiziramo, vodimo in nadzorujemo z namenom, da se ti dejavniki v praksi čimbolj uspešno in učinkovito aplicirajo tako, da je posledično s tem ustvarjena dodana oziroma nova vrednost (Fitz-enz 2000).

Človeški kapital je v okviru terminologije poslovnega sveta definiran kot kombinacija naslednjih temeljnih dejavnikov:

- kvaliteta posameznika, ki jo implementira v svoje delo: inteligenca, energija, pozitivna stališča, zanesljivost, pripadnost ipd.
- sposobnost posameznika, da se uči: nadarjenost, spretnost, ustvarjalnost, domišljija in nenazadnje iznajdljivost ter zdrava pamet
- motiviranost posameznika, da deli informacije in pridobljena znanja: timski duh in ciljna usmerjenost (Fitz-enz 2000).

Konkurenčnost na drugih trgih sili organizacijo, da se stalno prilagaja spremembam in išče nova znanja, ki bi jih lahko izkoristili kot konkurenčno prednost pred ostalimi. Proizvodne dobrine so omejene, zato podjetja stalno pritiskajo na zaposlene, da se izobražujejo ves čas. Po mojem mnenju postaja izobraževanje eden najpomembnejših načinov prilagajanja na vse večje spremembe v konkurenčnem okolju.

3.2 INTELEKTUALNI KAPITAL

Če na obravnavano temo pogledam malo širše, lahko rečem, da je človeški kapital le del intelektualnega kapitala¹². S pojavom intelektualnega kapitala (*intellectual capital*) (Stewart 1991), imenovanega tudi novi kapital, se nam postavljajo vprašanja, ali gre pri tem za resnično pravo revolucijo v gospodarstvu ali pa smo morda v razvoju sodobnih področij splošnega menedžmenta, menedžmenta človeških virov, menedžmenta znanja, inovacijskega menedžmenta, marketinga, menedžmenta odnosov s kupci, izobraževalnega menedžmenta, a to ni tema moje diplome. Zato bom na tem mestu podala nekaj definicij intelektualnega kapitala. Intelektualni kapital danes številni avtorji najpogosteje definirajo kot neopredmeteno in skrito vrednost organizacije, ki ustvarja vrednost (Bontis 2000). Korporativni intelektualni kapital lahko definiramo kot dinamičen in kompleksen sistem intelektualnih pridobitev, ki jih posamezniki oziroma podjetje kot celota permanentno aplicirajo pri svojem delovanju in s tem ustvarjajo določeno korist oziroma vrednost, in sicer tako sebi kot sodelavcem ter podjetju kot celoti. Po najbolj splošni in popolnoma univerzalni definiciji pa lahko intelektualni kapital opredelimo kot izjemno dinamičen in kompleksen sistem vseh v preteklosti pridobljenih intelektualnih pridobitev posameznika ali podjetja, katerih uporaba v sedanjosti povečuje vrednost posameznika ali podjetja v prihodnosti oziroma neposredno izboljšuje njegovo strateško pozicijo v določenem prostoru in času. Logika in ideja intelektualnega kapitala temeljita torej izključno na ustvarjanju določene vrednosti iz naslova intelektualnih pridobitev. V primeru, da te pridobitve ne ustvarjajo vrednosti, pa lahko govorimo le še o intelektualnih virih posameznika ali podjetja. Osnovna logika intelektualnega kapitala temelji torej na predpostavki, da je vse, kar v podjetju ne prispeva k ustvarjanju dodane vrednosti, nepotrebno, in tudi ni predmet intelektualnega kapitala podjetja (Edvinsson 2002).

Intelektualni kapital je strukturiran kot vsota človeškega kapitala in strukturnega kapitala. Pod pojmom človeški kapital so zajete zmožnosti zaposlenih, odnosi med zaposlenimi in intelektualna prožnost. Pod strukturni kapital pa lahko uvrstimo odnose z deležniki, organizacijo podjetja, inovacije ter raziskovalno in razvojno dejavnost. Vendar lahko na strukturni kapital gledamo širše, in sicer kot del relacijskega (to so odnosi z

---

¹² Pionir in "inovator" na področju raziskovanja intelektualnega kapitala je Stewart, saj je objavil prvi članek z naslovom Brainpower v reviji Fortune, dne 3. junija 1991. Sam izraz intelektualni kapital pa se je prvič uporabil leta 1958 (Stewart 1991).

deležniki), procesnega (organizacija podjetja, procesi) in inovacijskega kapitala (obnavljanje, inovacije in razvoj).

Človeški kapital predstavlja najpomembnejši del intelektualnega kapitala (Edvinsson 2002). Človeški kapital ima znotraj sistema intelektualnega kapitala najpomembnejšo vlogo zlasti zaradi odvisnosti procesnega, inovacijskega in relacijskega kapitala od človeškega kapitala, saj je od slednjega odvisen njihov fundamentalni obstoj (Fitz-enz 2000). Zato tudi govorimo o človeškem kapitalu kot o ključnem generatorju nove vrednosti, saj procesni, inovacijski in relacijski kapital brez človeškega kapitala ne ustvarja vrednosti. Človeški kapital je namreč vir znanja, izkušenj, zmožnosti in sposobnosti, ki lahko ustvarja dodano vrednost podjetja. Človeški kapital lahko dosega cilje le v odvisnosti od procesnega, inovacijskega in relacijskega kapitala. Lahko bi rekli, da je človeški faktor v podjetjih nujen, ne pa zadosten pogoj uspeha.

3.3 EKONOMIKA IZOBRAŽEVANJA

Ekonomika izobraževanja sodi med posebne ekonomike, je posebna ekonomska disciplina. Ima pa tako kot druge posebne ekonomike samostojno področje raziskovanja (Bevc 2006). Njen položaj je interdisciplinaren, naravnano specifično med ekonomsko in pedagoško znanostjo. Ekonomika izobraževanja proučuje ekonomsko strukturo družbe, predvsem pa medsebojno povezanost družbenih odnosov in stopnjo razvoja proizvodnih sil. Tako na primer ekonomika izobraževanja v Sloveniji proučuje (Černetič 1999):

- ekonomsko strukturo (celovitost proizvodnih odnosov)
- ekonomsko gospodarski sistem in ekonomsko politiko (celotnost ukrepov in akcij).

Ekonomika izobraževanja je širši pojem kot teorija človeškega kapitala in ožji kot ekonomika družbenih dejavnosti, v katero sodijo poleg tega še ekonomika zdravstva, ekonomika kulture itd (Bevc 2006). Ekonomika izobraževanja je znanstvena veda, ki proučuje dejavnike individualnih in družbenih odločitev o tem, kakšen delež omenjenih sredstev bo namenjen izobraževanju ter metode in mehanizme za optimizacijo učinkov uporabe teh sredstev za posameznika in družbo v naglo spreminjajočem okolju. V sam koncept ekonomike izobraževanja lahko vključimo različne oblike izobraževanja, izpopolnjevanja ali usposabljanja:

- začetno (mladina) in nadaljevalno (odrasli) izobraževanje

- formalno izobraževanje (točno določeni pogoji in obvezno končno preverjanje znanja) in neformalno izobraževanje (ni točno predpisanih pogojev, izvenšolsko)
- šolsko in izvenšolsko izobraževanje
- izobraževanje za pridobitev izobrazbe in drugo izobraževanje ter izpopolnjevanje in usposabljanje (Bevc 1991: 33).

Na kratko želim osvetliti še metode za merjenje prispevkov izobraževanja h gospodarski rasti. Te metode so: metoda korelacije, predvidevanje potreb po delovni sili, metoda rezidija in metoda obračunov prispevkov izobraževanja. Metoda korelacije ugotavlja zvezo med izobraževanjem in narodnim dohodkom v določenem času. Metodo predvidevanja potreb po delovni sili lahko le pogojno umestimo med te metode, saj predstavlja poskus indirektnega merjenja prispevkov izobraževanja prek planiranja bodočih potreb po strokovni delovni sili glede na rast in potrebe gospodarstva. Tretja metoda je metoda rezidija, po kateri proučujemo rast realnega narodnega dohodka oziroma BDP-ja posamezne države v določenem obdobju in jo poskušamo razložiti z vplivi različnih faktorjev. Pri zadnji metodi je bistveno ugotavljanje input-output odnosa. Tu imamo dve možnosti, in sicer: »cost-benefits« in »cost-effectiveness«. Druga je predvsem uporabna, ko zasledujemo maksimalne dohodke posebnega sektorja, cost-benefits pa takrat, ko življenjske dohodke zaposlenih primerjamo glede na zaključeno stopnjo izobraževanja (Černetič 1999: 8-9).

Bevc (2006) navaja, da so metode v ekonomiki izobraževanja tesno povezane z značilnostmi družbenoekonomskega sistema. Ključni kriterij za izbor metode je interdisciplinarnost obravnavanja. Posebno mesto med metodami načrtovanja izobraževanja ima metoda analize stroškov in koristi. Med kvantitativne metode uvrščamo še metodo potreb po delovni sili in metodo družbenega povpraševanja. Vendar zaradi vse večje prepletenosti izobraževanja z različnimi segmenti družbene reprodukcije pomen teh metod upada. Vse večjo težo pridobivajo metode, ki so bolj fleksibilne, to pa so različne sintezne metode kvantitativne metode ter kvalitativne metode (Bevc 2006).

Proučevanje izobraževanja kot ekonomskega fenomena je značilno že za Smitha, Marshalla, Marxa in mnoge druge ekonomiste, ki so se s to temo ukvarjali ob nastanku kapitalizma. Razvoj ekonomskih gledanj na področju izobraževanja ima še posebno mesto v razvitejših družbah. Ekonomika izobraževanja vključuje nekatera področja obravnave, kot so vpliv izobraževanja na produktivnost dela, družbenoekonomski razvoj, analizo kvalifikacijsko-izobrazbene strukture in strukture gospodarske sposobnosti populacije, merjenje učinkov vlaganj v izobraževanje, vrednotenje izobraževanja ipd (Černetič 1999: 5).

Najpomembnejše področje od zgornjih za temo moje diplomske naloge pa je merjenje prispevkov izobrazbe h gospodarski rasti. Tu bom navedla le nekaj avtorjev, ki so potrdili ta vpliv. Denison (1962) je na podlagi raziskovanja merjenja prispevkov izobraževanja h gospodarski rasti ugotovil, da je imelo v obdobju znanstveno-tehnične revolucije zvišanje nivoja izobrazbe delavcev večji vpliv na gospodarsko rast kot pa povečanje obsega kapitala. Po njegovih podatkih je 23 % skupnega porasta narodnega dohodka pripisati povečani individualni izobrazbi zaposlenih (Bevc 1991). Omenjam še analizo Aukrust-a, ki je ugotovil, da za 1 % povečan obseg kapitala zvišuje proizvodnjo za 0,2 %, 1 % povečano število zaposlenih pa zvišuje proizvodnjo za 0,7 %¹³ (Černetič 1999).

3.4 TEORIJA ČLOVEŠKEGA KAPITALA

Teorija človeškega kapitala je le ena izmed teorij, vendar je ključna za razumevanje ekonomskega pomena izobraževanja. Schultz¹⁴ (1968), kot glavni in prvi avtor te teorije¹⁵, govori o tem, da ima človek sposobnosti, ki jih lahko poveča z vlaganji v sebe. Vse do 1960 so izobraževanje pojmovali predvsem kot en vidik porabe, medtem ko je bil naložbeni oziroma ekonomski vidik izobraževanja zanemarjen (Bevc 2006a).

T.W. Schultz razlaga pojem človeškega kapitala in pojasni, da se človeški imenuje zaradi tega, ker je neločljiv del človeka, kapital pa, ker je vir bodočih donosov in zadovoljstva. S tem pa tudi poudari, da je izobrazba oblika človeškega kapitala (Schultz 1968: 135). Schultz govori o prirojenih in pridobljenih sposobnostih, vendar le pridobljene imenuje človeški kapital. Bistvo te teorije se skriva v ideji, da ljudje vlagajo v sebe z izobraževanjem, izpopolnjevanjem in usposabljanjem ter drugimi aktivnostmi ne le zaradi trenutnega zadovoljstva, ampak tudi zaradi pričakovanih donosov (povečanega bodočega dohodka s povečanimi zaslužki) teh naložb v prihodnosti ter drugih učinkov, ki se ne morejo izmeriti v denarju. Te naložbe prinašajo denarni donos posredno prek vpliva na proizvodne sposobnosti, torej na produktivnost posameznika, ki se nato kaže v povečanih zasluških v teku življenja (Bevc 1991: 23).

---

¹³ Raziskavo je Aukrust naredil za obdobje 1900-1955 in sicer za Norveško.

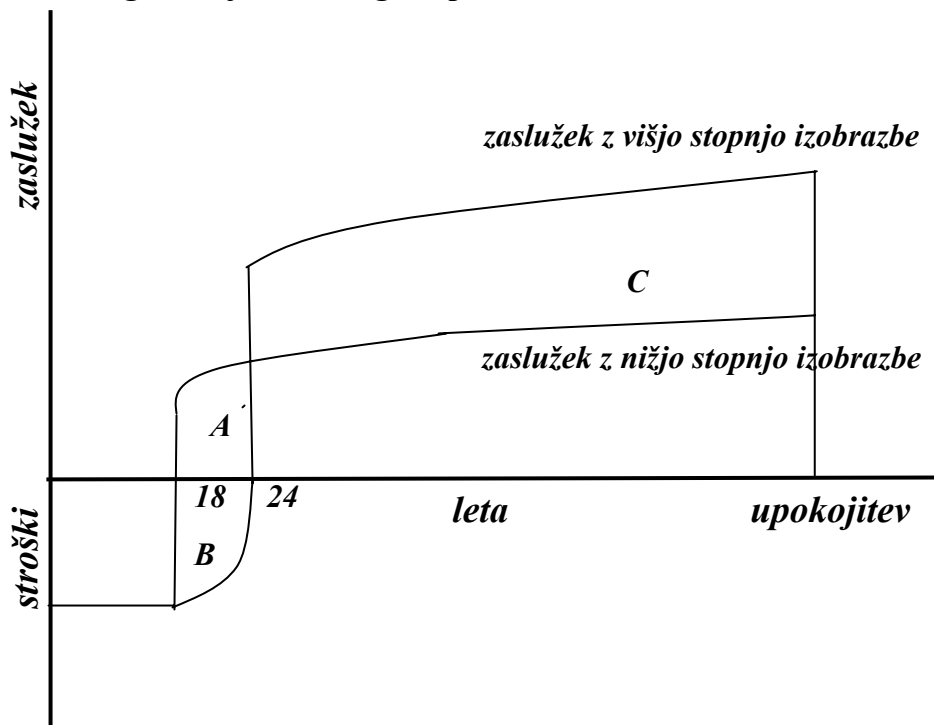
¹⁴ Prav tako pomembna avtorja pri obravnavi teorije človeškega kapitala sta Becker (1964) in Mincer (1958).

¹⁵ Pred Schultzom pa je ta pojem omenjal že Sir William Petty že leta 1665 (<http://en.wikipedia.org>, dne 3. 10. 2006).

Na podlagi slike 3.1 lahko na ravni posameznika razložim teorijo človeškega kapitala. Slika ponazarja, da so neposredni stroški študija (B) in posredni stroški tj. dohodek, ki je v času študija izostal (A), neprimerljivo manjši v primerjavi z višjim dohodkom, ki mu rečemo tudi inkrementalni dohodek (C), ki ga bomo prejeli na delovnem mestu zaradi višje stopnje izobrazbe. V tem smislu je osrednja mera za individualne racionalne odločitve o študiju razmerje med donosi in stroški (Kramberger 1999: 103).

Slika 3.1: Razlaga teorije človeškega kapitala

Vir: Kramberger (1999: 103).

Hkrati pa lahko od bolj izobraženega človeka pričakujemo večjo delovno uspešnost, ki se kaže v večjem obvladovanju dodeljenega delovnega področja in v produktivneje opravljenih nalogah. Sklepam lahko, da se ljudem splača izbrati višjo izobrazbo le v primeru, ko so stroški pridobivanja le-te manjši od razlike med plačo z izobrazbo in brez nje. Teorija človeškega kapitala pravi, da je za individualno odločitev o izobraževanju pomembno razmerje med donosi in stroški. Vendar je težko reči, da si posameznik lahko pridobi vse potrebne informacije, da bi preračunal, kaj se mu bolj splača. Bolj se ravna po svojih občutkih. Seveda pa je odločitev odvisna tudi od drugih dejavnikov, kot so kultura, v katero se je rodil, družina, ipd. Zaključim lahko, da le malokdo, ko se odloča za izobrazbo, najprej

pomisli na profit, ki si ga bo s tem pridobil na dolgi rok, pač pa prej na zadovoljevanje potreb po samoaktualizaciji.

Theodore Schultz (1972) je pojem človeškega kapitala razvil pri analizi raznih vprašanj v zvezi z gospodarsko rastjo v ameriškem gospodarstvu. Problem reziduala pri računanju gospodarske rasti je rešil z vpeljavo novega samostojnega proizvodnega dejavnika, ki ga je poimenoval človeški kapital. Osnovna ekonomska teza pri tem je, da odločitve o naložbah v določeno aktivnost temeljijo na motivu kar najbolj povečati bodoči dohodek (Schultz 1972). Denison in Schultz razlagala rezidual z učinki investicije v izobraževanje (Bevc 1991). Denison je v proizvodnjo funkcijo vpeljal izobraževanje kot neposreden dejavnik gospodarske rasti, pri tem pa je prispevek delovne sile h gospodarski rasti razčlenil na prispevek spremembe njegove količine in prispevek spremembe njegove kakovosti (Bevc 2006: 80). Solow pa je ta del gospodarske rasti poimenoval prispevek tehničnega napredka, ki ga je razložil kot premik proizvodne funkcije (Bevc 2006a).

Ko analiziramo makro pogled izobraževanja na gospodarsko rast nas zanima predvsem zaloga kapitala izobrazbe in tok kapitala izobrazbe. Zalogo merimo z izobraženostjo prebivalstva (povprečno število let šolanja in stopnja pismenosti), tok pa merimo s stopnjo zajetosti mladine in odraslih v izobraževanje (Bevc 2006a).

Iz teorije človeškega kapitala se je izoblikoval model človeškega kapitala, ki pa se je uporabil za empirično analizo, ki predpostavlja v nadaljevanju predstavljeno logiko. Izpostavimo najprej dve predpostavki. Prva je, da so zaslužki od dela enaki mejni produktivnosti dela in naraščajo skladno z njo, druga pa trdi, da izobraževanje nima posrednih, stranskih učinkov. Model je teoretično uporaben le, če je delo plačano po tem, kar proizvede, to je po svojem mejnem proizvodu¹⁶ (Malačič 1984b). Model ponazarja slika 3.2.

Slika 3.2: Model človeškega kapitala

Vir: Bevc (2006: 29).

¹⁶ To je značilno za gospodarstvo oziroma trg dela, kjer vlada popolna konkurenca.

Predpostavljamo, da posameznik izbira le med delom in izobraževanjem. Koliko let bo preživel v šoli, je odvisno predvsem od tega, za koliko se bo z vsakim nadaljnjim letom šolanja povečeval njegov bodoči neto dohodek. Glede na bistvene predpostavke¹⁷ ugotovimo, da ta model in tudi teorija ne zdržita. Deležna sta bila mnogo kritik, predvsem na račun direktne povezave med izobrazbo, produktivnostjo in zaslužki, poleg tega pa izobraževanje brez povezave z drugimi dejavniki v družbi ne more biti ključ za reševanje družbenih problemov. Pojavile pa so se tudi nadaljnje kritike v smislu, da človeka ni primerno obravnavati kot kapital, poleg tega so se pojavile še težave pri razlikovanju med sredstvi za izobraževanje in sredstvi, ki so namenjena potrošnji ali investiranju (Malačič 1984a).

Kljub številnim kritikam pa v splošnem pojem naložb v človeški kapital še vedno velja, vendar mora »vključevati vse dejavnosti in lastnosti, ki povečujejo produktivnost posameznika (med drugim tudi osebne lastnosti, motivacijo, itd.), pri čemer je to produktivnost treba pojmovati širše in ne le kot neposredno produktivnost na delovnem mestu« (Bevc 1991: 27).

Na kratko navajam še dve teoriji človeškega kapitala na ravni podjetja in sicer Nelson-Phelpsovo in Lucasovo teorijo. Po Nelson-Phelpsovem pristopu k pojmovanju človeškega kapitala je rast podjetja odvisna samo in izključno od potenciala človeškega kapitala, ki se je že akumuliral v podjetju (Delsen - Schonewille 1999). Ta teorija se ne ukvarja toliko z ustvarjanjem človeškega kapitala, ampak predvsem z obstoječim človeškim kapitalom podjetja, ki bo v prihodnosti generiral novo oziroma dodano vrednost podjetja. Višjo stopnjo človeškega kapitala *per capita* je podjetje ustvarilo, višja bo tudi stopnja inovativnosti, slednja pa bo vplivala na višjo stopnjo rasti produkcije podjetja in v končni fazi na višjo stopnjo profitabilnosti podjetja (Delsen - Schonewille 1999). Ta teorija namreč ne priznava direktnega ustvarjanja vrednosti iz naslova človeškega kapitala, temveč obravnava posredno in sukcesivno generiranje vrednosti.

Lucasov pristop k obravnavi človeškega kapitala pa temelji izključno na neposredni povezavi med akumulacijo človeškega kapitala v podjetju in vplivom le-tega na gospodarsko rast (Delsen - Schonewille 1999). Po Lucasovi teoriji namreč ne gre za proučevanje vplivov na produktivnost, temveč direktno na ustvarjanje vrednosti. Po tej teoriji se človeški kapital

---

¹⁷ Dve ključni predpostavki: osebni dohodki so enaki mejni stopnji produktivnosti dela in naraščajo skladno z njo ter izobraževanje nima posrednih in stranskih učinkov. Pomembne pa so še druge: predpostavka o popolni konkurenci na trgu delovne sile in predpostavka o homogenosti delovne sile (Bevc 1991: 30).

akumulira tudi v procesu produkcije, saj to povzroča učenje na delovnem mestu (ibid). Poudarek te teorije je torej v tem, da je produktivnost neposredno odvisna od rasti človeškega kapitala.

4. MAKROEKONOMSKA SLIKA SLOVENIJE

Slovenija, ki je že 15 let samostojna država in dve leti članica EU, ima precej stabilno gospodarsko rast in BDP. Kljub težavam v času tranzicije se s počasnim prestrukturiranjem gospodarstva in iskanjem novih priložnosti na velikem trgu EU rešuje iz prejšnje situacije. Gospodarska rast je še leta 1996 znašala 3,7 %, nekaj let je sicer potem naraščala (zaradi preusmeritve na druge trge), potem pa le kakšno leto (2000) znižala in spet spremenila smer navzgor. Zaradi majhnosti Slovenije se vplivi iz drugih držav (vpliv eksternih variabel) pri nas bolj čutijo kot v večjih državah. Sedaj se gospodarska rast giblje okoli 4 % letno (<http://www.sigov.si/zmar/projekti/srs/StrategijarazvojaSlovenije.pdf>, dne 9. 8. 2006). V letu 2004 in 2005 je bila malo nad dolgoletnim povprečjem (4,2 %). Vse od leta 1993 pa do 2003 je bila povprečna stopnja realne gospodarske rasti 3,8 %. Ta procent kaže na to, da gospodarska rast sicer ni bila hitra, je pa bila stabilna. Vendar pa je naš glavni problem, da se slovensko gospodarstvo prestrukturira prepočasi, značilna je tudi skromna inovativnost, nizka podjetniška aktivnost in previsok delež intenzivne industrije (<http://www.sigov.si/zmar/projekti/srs/StrategijarazvojaSlovenije.pdf>, dne 9. 8. 2006). Poleg tega je Slovenija leta 1996 dosegla 64 % bruto domačega proizvoda na prebivalca po kupni moči EU, leta 2001 pa je bil ta odstotek znašal že 70 % (Poročilo o človekovem razvoju 2002/03), v letu 2004 pa 79 % BDP. Rečemo lahko, da je v času tranzicije Slovenija uspela zmanjšati svoj zaostanek za povprečjem EU predvsem na področju gospodarskega razvoja.

Slovenija se je po makroekonomskih kazalnikih (z izjemo inflacije) v letu 2004 uvrščala v prvo polovico držav Evropske unije, najvišje pri javnem dolgu, saj so nižjega imele le štiri države (vse tri baltske države in Irska). V letu 2005 se je nadaljevalo tudi zniževanje inflacije, tako da je ob koncu leta Slovenija že izpolnila tudi maastrichtski kriterij cenovne stabilnosti. Dodatno stabilnost bo v makroekonomsko okolje prinesel tudi prevzem evra z letom 2007 (Poročilo o človekovem razvoju 2006).

Za blaginjo ljudi je poskrbljeno po sistemu korporativistične družbe oziroma preko javnih sistemov socialne države. To je značilnost skoraj celotne kontinentalne Evrope. Problem pri tem je, da ne sodeluje gospodarstvo, zaradi tega ni neke prave konkurence in tekmovanja, po drugi strani pa je to zelo velik strošek za državo. Ravno v zadnjem času se

zelo veliko govori o sodelovanju zasebnega in javnega partnerstva na področju zdravja¹⁸.

Slovenija je po podatkih o brezposelnosti pod povprečjem EU (podatki so navedeni v poglavju 6.4). Vendar imamo še vedno prevelik delež neaktivnega prebivalstva. Problem se kaže predvsem pri starejših osebah in pri nižje izobraženih. Vse večje težave pa imajo tudi mladi pri iskanju prve zaposlitve. Med letom 1993-98¹⁹ je bila stopnja registrirane brezposelnosti med 14 in 14,5% (Ignjatovič v Svetlik 2002). Potem pa se je kar na enkrat bistveno znižala, kar je posledica sprememb na področju registracije brezposelnosti. Brezposelne osebe, ki so delale preko javnih del, in ljudje, ki jih je zavod napotil na izobraževanje, niso več šteti med brezposelne (<http://www.ess.gov.si/>, dne 23.9.2006). Razmerje med delovno aktivnimi in neaktivnimi je vse slabše v prid aktivnih, saj ta znaša že 2:1. Posledično sistem medgeneracijske solidarnosti ne bo več dolgo vzdržal²⁰.

Za Slovenijo je značilna nizka produktivnost, ki izhaja iz neugodne gospodarske strukture z visokim deležem predelovalnih dejavnosti. Do intenzivnejšega razvoja tržnih storitev je prišlo šele v letu 2004, že od leta 2000 pa se postopno krepijo tudi na znanju temelječe tržne in netržne storitve. Še vedno slabo razvit ostaja tudi bančni sektor, ki bi bil s ponudbo ustreznih finančnih aranžmajev lahko pomemben dejavnik dinamičnega podjetniškega razvoja (Poročilo o človekovem razvoju 2006). Največji problemi, s katerimi se spopadajo podjetja in tudi država, so na naslednjih gospodarskih področjih: učinkovitost podjetij, infrastruktura, konkurenca, kakovost nacionalnega poslovnega okolja, lastniška vloga države v gospodarstvu, področje pravne varnosti ter davčne obremenitve, zlasti stroškov dela.

Tudi pri izobraženosti še vedno zaostajamo za EU. Če primerjamo izobrazbeno strukturo leta 1991 in leta 2002²¹, lahko opazimo, da se je le-ta bistveno spremenila. Če združimo število ljudi brez izobrazbe in z nepopolno izobrazbo, lahko vidimo, da se je to število v 11 letih zmanjšalo na več kot pol, vsaj po mojem mnenju v prid povečanja ljudi z dokončano srednjo šolo in ljudi z dokončano visoko in višjo izobrazbo (Tabela 4.1). A kljub

---

¹⁸ Minister Bručan pravi, da bi na ta način prišel svež kapital v zdravstvo, da bi se s podeljevanjem koncesij skrajšale čakalne dobe (Koncesije niso divja privatizacija, RTVSLO, 9.10. 2006). Na drugi strani pa se lahko vprašam, zakaj potem plačujemo v zdravstveno blagajno, če nam storitve niso na voljo. Sama mislim, da mora imeti vsaka država zagotovljeno visoko stopnjo socialne varnosti svojih državljanov in naj najprej racionalizira stroške drugje, kjer državljanji ne bi bili prizadeti. Vendar po podatkih iz tabele 6.2. Slovenija le 6,6 % BDP- ja namenja za zdravstveno storitev. Največ pa gre ravno za socialno zaščito, kamor prištevamo aktivno in pasivno politiko zaposlovanja.

¹⁹ Kljub pozitivnim trendom v gospodarstvu smo imeli stagnacijo pri zaposlovanju zaradi gospodarskega prestrukturiranja.

²⁰ Sicer se stopnja zaposlenosti povečuje in je že leta 2004 presegla povprečje EU (Poročilo o človekovem razvoju 2006).

²¹ Izobrazbeni cikel je dolg in je nujno desetletno obdobje, da se pokažejo razlike.

temu je naša izobrazbena struktura še vedno neustrezna. Mogoče na to vpliva tudi zelo majhen delež ljudi, ki so vključeni v vseživljenjsko učenje.

Tabela 4.1: Delež prebivalstva glede na dokončano stopnjo izobraževanja v letu 1991 in 2002 v Sloveniji

<i>stopnja izobrazbe</i>	<i>1991</i>	<i>2002</i>
brez izobrazbe	0,7	0,7
nepopolna izobrazba	16,7	6,3
osnovna izobrazba	29,8	26,1
srednja izobrazba	43,1	54,1
višja izobrazba	4,6	5,1
visoka izobrazba	4,3	7,9
neznano	0,9	/

Vir: SURS, 2002 (<http://www.stat.si/>, dne 14.9.2006)

Kljub povečanju deleža prebivalstva s terciarno izobrazbo na 20,0 % v letu 2005, se Slovenija le počasi približuje povprečju EU-25 (22,8 %). Zaostanek je še posebej velik v primerjavi s skandinavskimi državami²², Slovenijo pa močno prehitevata tudi Estonija in Litva. Zaostanek Slovenije je dokaj enakomerno porazdeljen po starostnih skupinah – najmanjši zaostanek za povprečjem EU-25 je pri deležu terciarno izobraženih v starostni skupini 35-39 let, največji pa v starostni skupini 25-29 let, kar kaže na pogosto odločanje za študij v kasnejših letih, pa tudi na dolgotrajnost študija v Sloveniji. Tako kot v drugih državah se delež terciarno izobraženih prebivalcev s starostjo zmanjšuje. V državah OECD je povprečna razlika med starostnima skupinama 25-34 let in 55-64 let 12 odstotnih točk, podobna razlika pa je tudi v Sloveniji (Poročilo o razvoju 2006).

²² Najvišje deleže terciarno izobraženih v EU imata Švedska (33 %) in Danska (32 %), ZDA pa z 38 % močno prehitevajo EU (Education at a Glance 2005).

5. INDEKS ČLOVEKOVEGA RAZVOJA

Razvitost neke družbe se ne odraža le v višini ekonomskih kazalcev, marveč tudi v njeni socialni naravnosti in splošni družbeni blaginji (Poročilo o človekovem razvoju 2000/01). Združeni narodi so razvili koncept človekovega razvoja (Human Development Report 2001), ki presega klasični ekonomski koncept vrednotenja razvitosti preko povečevanja družbenega proizvoda, doseganja makroekonomske stabilizacije v pogojih tržnega gospodarstva in svobodne konkurence. Poleg družbenega dohodka tako človekov razvoj spremljajo še na dveh ravneh: na ravni življenja, ki naj bi bilo zdravo in dolgo, ter na ravni znanja, ki naj bi ljudem omogočilo, da izkoristijo svoje potencialne v okviru družbenih danosti. Indeks človekovega razvoja oziroma Human development index (v nadaljevanju HDI) je agregatni indikator, sestavljen iz treh samostojnih indeksov, ki ločeno predstavljajo tri področja razvoja: zdravje (pričakovana dolžina življenja), izobrazba (kombiniran indeks pismenosti in bruto vpisnega količnika²³) in življenjski standard (bruto domači produkt po kupni moči)²⁴. Slovenija se je leta 2000 uvrščala na 29. mesto med vsemi državami, po podatkih iz leta 2004 pa se uvršča na 27. mesto²⁵ z vrednostjo HDI-ja 0,91. Zaostajamo za prvo uvrščeno Norveško, katere HDI znaša 0,965. Če razčlenimo naš indeks človekovega razvoja vidimo, da je indeks pričakovane dolžine življenja 0,86, indeks izobrazbe 0,98 in indeks BDP 0,89. Prvo uvrščena Norveška pa nas prehiteva predvsem pri indeksu pričakovane dolžine življenja (0,91) in indeksu BDP (0,99), medtem ko je pri indeksu izobrazbe razlika najmanjša, in sicer 0,01. Na splošno bi lahko rekli, da nas BDP in izobrazba potegneta po lestvici navzgor, medtem ko nas življenjska doba zadržuje spodaj²⁶. Vendar smo iz leta 2003, ko smo bili na 26. mestu, leta 2004 padli za eno mesto na lestvici.

Pri nekaterih baltiških državah je mogoče ugotoviti nadpovprečno izobraženost kljub sicer relativno nizkemu bruto domačemu proizvodu na prebivalca, kjer izstopa predvsem Estonija, ki se glede na indeks izobrazbe uvršča kar na 18. mesto, po vrednosti HDI pa je šele na 42. mestu. Nasprotno pa lahko kot slabše izobražene opredelimo prebivalce Cipra in Malte, ki pa sta sicer glede na indeks BDP in indeks pričakovane dolžine življenja daleč pred

---

²³ Bruto vpisni količnik sestoji iz stopnje pismenosti odraslih kot rezultat preteklega razvoja (2/3 teže) in bruto vpisnega količnika v vse tri nivoje izobraževanja (1/3 teže) (<http://www.sigov.si/zmar/projekti/pr/2003/ind/hdi.doc>, dne 3. 11. 2006)

²⁴ Ibid.

²⁵ Med 177 državami, med državami EU-25 pa je Slovenija na 15. mestu.

²⁶ Kljub temu, da se življenjska doba podaljšuje.

baltiškimi državami. Tudi Japonska je svojevrsten primer. Na lestvici HDI je na 7. mestu, po indeksu izobrazbe pa šele na 32. mestu.

Tabela 5.1: Vrednosti HDI različnih držav v treh obdobjih

	<i>HDI-2004</i>	<i>Rang v svetu</i>	<i>Indeks pričak. dolžine življenja</i>	<i>Indeks izobrazbe</i>	<i>Indeks BDP</i>	<i>HDI-2003</i>	<i>HDI-2000</i>	<i>HDI-1995</i>
<i>Estonija</i>	0,858	40	0,78	0,97	0,83	0,853	0,833	0,795
<i>Finska</i>	0,847	11	0,89	0,99	0,95	0,941	0,94	0,914
<i>Irska</i>	0,956	4	0,88	0,99	1	0,946	0,929	0,894
<i>Slovenija</i>	0,91	27	0,86	0,98	0,89	0,904	0,884	0,853
<i>Japonska</i>	0,949	7	0,95	0,94	0,95	0,943	0,936	0,925
<i>ZDA</i>	0,948	8	0,88	0,97	1	0,944	0,938	0,929

Vir: Human development reports, (<http://hdr.undp.org/>, dne 5. 11. 2006)

V analizo sem uvrstila države, ki bodo skozi celotno diplomsko nalogo predmet moje obravnave. Prvi pogled na tabelo 5.1 nam pove, da je Irska država, ki je po rangi HDI najvišje, Estonija pa najnižje. Ugotavljam, da Estonija najbolj zaostaja pri indeksu pričakovane dolžine življenja in indeksu BDP. Enak zaostanek za Irsko opazim tudi pri Sloveniji, le da je manjši. V Estoniji je pričakovana življenjska doba 71,3 leta, v Sloveniji 76,4, medtem ko na Irskem znaša 77,7 leta. Mene sicer tematsko bolj zanima indeks izobrazbe²⁷, pri katerem pa med državami ni tako velikih razlik. Tu so podatki »najslabši« za Japonsko, ki pa se z indeksom človekovega razvoja uvršča na zelo visoko na 11. mesto.

Zastavlja se mi vprašanje, zakaj so ravno pri izobrazbi podatki tako podobni. Indeks izobrazbe je sestavljen iz indeksa pismenosti in bruto vpisnega količnika, zato sklepam, da so si države zelo podobne pri primerjavi teh podatkov.

²⁷ Morda je ravno pri izobrazbi najtežje natančno določiti indeks, ker je to dobrino najtežje natančno izmeriti. Pri BDP-ju so se tudi pojavljale težave, vendar so bile s postavitvijo enakega sistema računanja odpravljene.

6. PREDSTAVITEV KLJUČNIH PODATKOV

Mnogi analitiki in teoretiki so trdili, da je izobraževanje pomemben dejavnik gospodarske rasti. Izobraževanje h gospodarski rasti prispeva s tem, da poveča produktivnost delovne sile (Bevc 1991). Tu se pojavi problem, kako izmeriti produktivnost. V industriji je to najlažje, saj je določena norma, ki so jo delavci morali doseči. Če so delavci dlje časa dosegali nadpovprečne rezultate, bi lahko rekli, da je nekaj vplivalo na dvig produktivnosti. Težje pa je to v terciarnem sektorju. Tu norme niso številčne, zato so težje merljive. Ker je direktne podatke o produktivnosti težko dobiti, sem se odločila, da poiščem druge podatke, ki mi bodo ravno tako pomagali pri preverjanju hipotez.

Po gospodarski razvitosti sem si izbrala različne države. Nekatere (Finska, Irska, ZDA in Japonska) so bolj razvite, druge manj; nekatere, kot na primer Finsko, si zelo radi vzamemo za zgled pri izobraževanju in približevanju družbi znanja, druge, na primer Estonija, bodo rabile še kar nekaj časa, da jih bomo poimenovali družba znanja. Izbrane države so torej: Slovenija, Irska, Finska in Estonija kot predstavnice EU, in ZDA ter Japonska. Zadnji dve državi mi služita za primerjavo pri obravnavi podatkov oziroma kot dopolnilo, da bo primerjalna analiza nekoliko širša. Podatke za vse države bom poskušala primerjati v daljšem časovnem obdobju z metodo časovne analize. Hkrati pa lahko zaradi izbora več držav izvedem analizo za dani trenutek, torej ti. analizo statističnega preseka. Uporabljala bom obe analizi hkrati, ker bom tako dobila bolj celovito in popolno sliko. Podatki oziroma kazalci, ki jih bom primerjala, so naslednji:

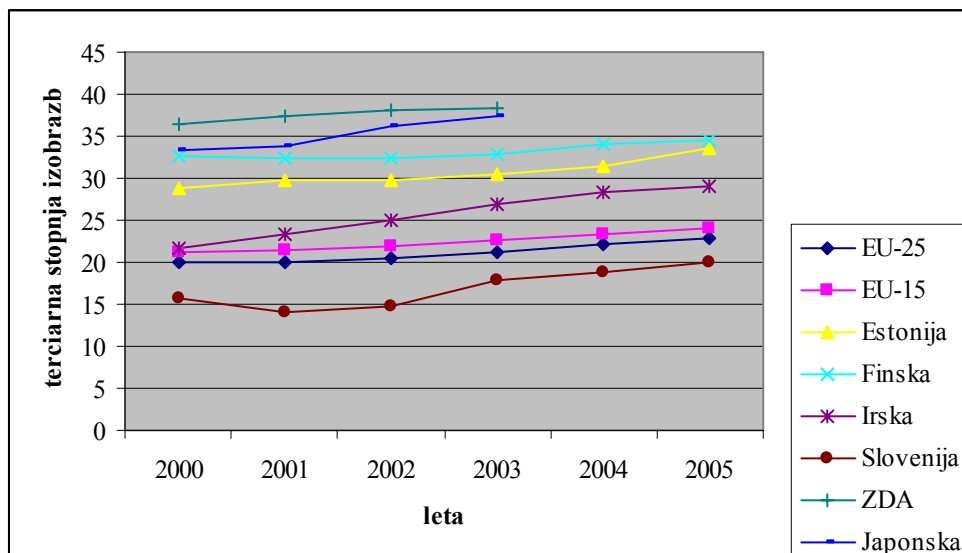
- izobrazbena struktura
- % izdatkov za izobraževanje oziroma za človeške vire
- % izdatkov za raziskave in razvoj (R&R)
- stopnja brezposelnosti
- velikost BDP in BDP *per capita*.

6.1 IZOBRAZBENA STRUKTURA

V tem poglavju se bom zadržala pri izobrazbeni strukturi prebivalcev. Če bi trdila, da vpliv izobrazbene strukture države na gospodarsko rast ni pomemben, bi se zelo motila. Kajti

prav ljudje so tisti, ki lahko s svojim znanjem in delom prispevajo k večji produktivnosti. Leta pa je gonilo gospodarske rasti.

Graf 6.1: Delež prebivalstva v starosti 25-64 let s terciarno izobrazbo, v %

Vir: Yearbook, 2005 (www.ec.europa.eu/eurostat, dne 23. 7. 2006)

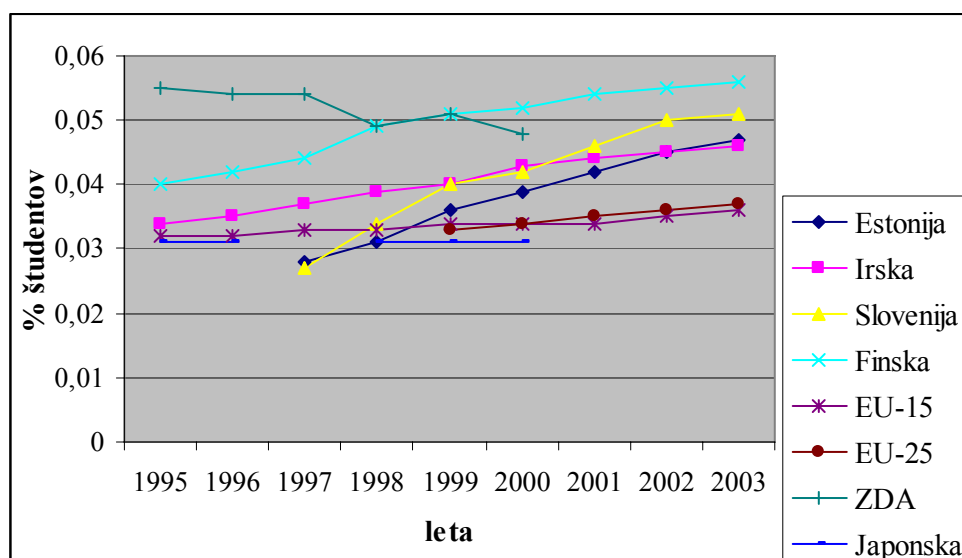
Graf 6.1²⁸ prikazuje, da je Slovenija glede stopnje ljudi s terciarno izobrazbo med izbranimi državami na zadnjem mestu, prav tako pa za povprečjem EU-25 zaostaja za 2,8 odstotne točke. Po drugi strani pa sta Estonija²⁹ in Finska precej pred Slovenijo. Razlika je 13 oziroma 14 %. Kljub temu, da se v Sloveniji vpis na visokošolske programe povečuje, je naš zaostanek s primerjalnimi državami dokaj velik. Ta razlika se bo lahko zmanjšala šele po nekaj letih, ker je izobraževalni proces dolg; da se pokažejo spremembe, Slovenija potrebuje vsaj 5, če ne celo še več let. Res je tudi, da v Sloveniji izobraževalni cikel traja dlje kot v drugih državah EU. Krivdo lahko iščemo v sistemu izobraževanja ali pa na drugi strani med študenti. Sedaj, ko je bolonjski proces stekel in je izobraževalni sistem usklajen znotraj EU, se bodo te razlike zmanjšale, če je vzrok zanje različna metodologija. Splošni trend povečevanja procenta študentov je razviden tudi iz grafa 6.2. V Sloveniji se je ta procent od leta 1997, ko je znašal malo pod 3 %, do leta 2003 povečal na dobrih 5 % celotne populacije. Država, ki je glede tega v bistveni prednosti pred Slovenijo, je Finska, ki si jo mnoge države postavljajo kot zgled, vsaj kar zadeva izobraževalni sistem ali prehod v družbo znanja.

²⁸ Točni podatki se nahajajo v prilogi.

²⁹ Estonija je po vrednosti HDI šele na 38. mestu, po deležu ljudi s terciarno izobrazbo pa Slovenijo prehiteva in to kar za 13,6 %.

V šolskem letu 2004/2005 je bilo v srednje šole vpisane že okrog 80 % generacije v starosti 15-19 let (v šolskem letu 1994/1995 67,2 %), s čimer je dosežen tudi cilj Lizbonske strategije. Pri tem se zlasti povečuje delež vpisanih v gimnazije ter srednje tehnične in strokovne šole, deleža vpisanih v srednje poklicne šole in nižje poklicne programe pa se znižujeta. Leta 2004 je srednje šole za mladino končalo 95,5 % generacije (26,4 % generacije poklicne in 69,1 % srednje strokovne in splošno izobraževalne šole), leta 1995 pa je vse srednje šole za mladino končalo 72,9 % generacije (32,5 % generacije poklicne in 40,4 % generacije 4-5 letne srednje šole). V šolskem letu 2004/2005 je bilo na vseh treh ravneh terciarnega izobraževanja vpisanih 112.228 študentov, od tega 12.621 na višji strokovni študij, 91.229 na dodiplomski in 8.378 na podiplomski študij (Kazalniki razvoja Slovenije 2006).

Graf 6.2: Odstotek študentov glede na celotno populacijo

Vir: www.ec.europa.eu/eurostat, dne 15. 8. 2006

Graf 6.2 nam prikazuje odstotek študentov glede na celotno populacijo. Iz grafa lahko razberemo splošni trend naraščanja števila študentov. Tu je Finska v vodstvu, saj dosega skoraj 6 % študentov na celotno populacijo. Na drugem mestu je Slovenija, kjer je bil procent študentov glede na celotno populacijo 5 % v letu 2003. Krivulja Slovenije je najstrmejša od vseh, saj leta 1997 nismo dosegali niti 3 % študentov na celotno populacijo. Kljub temu, da krivulja, ki prikazuje ta odstotek študentov, strmo narašča, pa delež ljudi z dokončano terciarno stopnjo izobrazbe ne narašča z enakim tempom. Tudi krivulja Estonije strmo narašča. Leta 1997 sta bili Slovenija in Estonija skoraj izenačeni, sedaj pa Estonija le malo

zaostaja³⁰. Krivulja Japonske stagnira, kar pomeni, da se število študentov ne povečuje, pač pa ostaja konstantno, a kljub temu je odstotek ljudi s terciarno izobrazbo 37,4 %³¹ (<http://www.oecd.org>, dne 12.10. 2006). Iz tega lahko sklepam, da velika večina študentov, ki se vpišejo na fakulteto, le-to tudi dokonča. Po eni strani krivulja študentov v ZDA močno upada, po drugi strani pa imajo 38,4 % ljudi z dokončano terciarno stopnjo izobrazbe. To je »prednost« za EU, kajti število študentov se povečuje in vsaj na ta način se lahko po izobrazbeni strukturi hitro približamo ZDA in Japonski.

Iz statistične baze Eurostata je Urad za makroekonomske analize in razvoj (v nadaljevanju UMAR) izračunal naslednje podatke za leto 2003: najvišje razmerje števila študentov na 1000 prebivalcev v tem letu sta imeli Finska (56,0) in Češka (53,2); povprečje EU-25 je bilo 37,0. Najvišje razmerje števila študentov do prebivalstva v starosti 20-29 let pa so imele Finska, Češka in Švedska: 44,7, 43,2 oziroma 38,4 %. Povprečje EU-25 je bilo 27,6 %. Slovenija pa je bila po teh podatkih s 50,9 študenti na 1000 prebivalcev oziroma 34,0 študentov na 100 prebivalcev v starosti 20-29 let pri obeh kazalnikih med 25 sedanjimi članicami EU na šestem mestu (Poročilo o razvoju 2006).

6.2 IZDATKI ZA IZOBRAŽEVANJE OZIROMA ČLOVEŠKE VIRE

Relevantne podatke za preverjanje svojih hipotez bom predstavila še v tem poglavju. Prav podatki, ki nam kažejo, koliko smo pripravljeni vložiti v izobraževanje oziroma človeške vire, so tudi najboljši kazalec o tem, koliko država vrednoti izobraževanje in človeške vire. Kot sem omenila že v prejšnjih poglavjih, predstavljajo človeški viri enega izmed generatorjev razvoja družbe.

Tabela 6.1 nam prikazuje celotne javnofinančne izdatke in deleže po funkcionalni klasifikaciji.

---

³⁰ V Estoniji je procent študentov na celotno populacijo 4,7 %, v Sloveniji 5,1 % (www.ec.europa.eu/eurostat).

³¹ Podatek je za leto 2003.

Tabela 6.1: Delež javnofinančnih izdatkov po funkcionalni klasifikaciji za leto 2004, % BDP³²

	<i>javnofinančni izdatki skupaj</i>	<i>državotvorne naloge</i>	<i>gospodarske dejavnosti</i>	<i>Zaščita okolja</i>	<i>stanovanjski in prostorski Razvoj</i>	<i>zdravstvo</i>	<i>Rekreacija, kultura, religija</i>	<i>izobraževanje</i>	<i>socialna zaščita</i>
<i>EU-25</i>	47,8	10,1	4	0,7	1	6,4	1	5,4	19,1
<i>EU-15</i>	47,9	10,2	3,9	0,7	1	6,5	1	5,4	19,3
<i>Estonija</i>	36,4	7,1	4,4	0,7	0,5	4,1	2,2	6,6	11
<i>Finska</i>	51,1	9,7	4,8	0,3	0,3	6,7	1,2	6	21,9
<i>Irska</i>	33,7	5,5	5	n.p.	2	7,1	0,5	4,5	9,1
<i>Slovenija</i>	47,4	11,2	3,5	0,5	0,2	6,6	0,9	5,8	18,7

Vir: Kazalniki razvoja Slovenije – analitična priloga (2006: 69).

Hitro se da opaziti, da posamezne države kar precejšen del BDP porabijo kot javnofinančne izdatke. Razen pri dveh državah (Irska in Estonija) se povprečje bliža 50 % BDP. In nadalje, države z večjimi procenti porabe več porabijo za državotvorne naloge. Tu je Slovenija zelo visoko z 11,2 % BDP-ja³³. Za gospodarske dejavnosti namenjuje vse države (razen Irske) manj kot 5% BDP-ja, Slovenija pa le 3,5%. Tu med vsemi državami v EU najbolj izstopajo Češka, Slovaška, Grčija, katere vse namenjuje več kot 6,6 % BDP-ja³⁴. Za države, ki dosegajo nadpovprečno razvitost, merjeno z BDP po kupni moči na prebivalca, je praviloma značilno, da imajo visoke deleže izdatkov za gospodarske dejavnosti (OECD 2003: 67-83).

Seveda me bolj zanimajo javni izdatki za izobraževanje, ki zajemajo vse proračunske izdatke za formalno stopenjsko izobraževanje mladine in odraslih na ravni države in občin. Vključeni so javni izdatki neposredno za izobraževalne ustanove (poučevalne in nepoučevalne) ter transferji gospodinjstvom in neprofitnim institucijam (štipendije, štipendije

³² Če na kratko pregledamo podatke tabele 6.1, vidimo, da smo še vedno premalo osveščeni glede zaščite okolja, saj je odstotek pri vseh državah zelo skromen. Praktično skoraj nikjer ne presega 1,2 % BDP-ja. Slovenija je pri stanovanjskem in prostorskem razvoju na repu vseh držav. Tu bi država lahko malo bolj prisluhnila potrebam ljudi in nudila pomoč, vsaj mladim družinam, ki se srečujejo s stanovanjskim problemom. Nekaj truda je pokazala z nacionalnim stanovanjskim varčevanjem, a na koncu tudi tu ni uresničila vseh obljub. Pri odstotku za zdravstvo se vidi, da bolj razvite države več denarja namenijo za to področje, manj razvite pa v povprečju kar za 2 % manj. Slovenija za zdravstvo nameni malo več, kot je povprečje EU-25 %. Podobno se izkaže tudi pri socialni zaščiti, vendar tu posebno izstopajo skandinavske države; Danska, Finska in Švedska (te države imajo zelo dobro razvito socialno pomoč). Na drugi strani pa imamo Irsko in Estonijo, pri katerih je odstotek vsaj še enkrat nižji. Belgija, Danska, Francija, Švedska, Irska in tudi Estonija so države, ki največji del BDP-ja namenijo za izobraževanje.

³³ Ciper največji del BDP-ja nameni za državotvorne naloge, in sicer 14,6 %. Vmes je le še nekaj držav, kot so: Belgija, Italija, Madžarska, Malta, Nizozemska, potem pa je že Slovenija.

³⁴ Podatke sem dobila iz iste baze kot za tabelo: <http://epp.eurostat.cec.eu.int/>, dne 13. 9. 2006.

brezposelnim za izobraževanje, subvencije za vozovnice, subvencije za učbenike, izdatki za evalvacijo, otroški dodatki, v tistem delu, za katerega je pogoj vključenost v izobraževanje) (Kazalniki razvoja Slovenije 2006).

Lahko bi sicer domnevali, da bolj kot so države razvite, več vlagajo v izobraževanje. Vendar se to ravno ne pokaže jasno, ker je med državami, ki največ namenja izobraževanju, tudi Estonija. Na drugi strani pa imamo države, ki vlagajo v izobraževanje manj kot 4 % BDP-ja, in sicer Grčija, Slovaška, Nemčija. Ti podatki kažejo, da bo uvodne hipoteze težko potrditi, kajti Nemčija spada med razvite države, pa kljub temu zelo malo BDP-ja namenja izobraževanju. Vendar na začetku tega poglavja še ne želim zaključevati in zavračati oziroma potrjevati hipotez. Navedla in predstavila bom še nekatere podatke, ki bodo pokazali celovitejšo sliko.

Povezava med gospodarsko rastjo in deležem javnofinančnih izdatkov po funkcionalni klasifikaciji je po moji oceni potrjena, kar je mogoče opaziti iz zgoraj navedenih podatkov. Države, ki imajo višje javnofinančne izdatke, imajo v splošnem nižjo gospodarsko rast. To lahko potrdimo v naši tabeli z dvema državama - Estonijo in Irsko, pri katerih je znašala javnofinančna poraba 36,4 oziroma 33,7 % BDP-ja. Irsko je imela 6,1 % gospodarsko rast, Estonija pa celo 7,2 %. V Sloveniji so bili javnofinančni izdatki 47,4 %, medtem ko se je gospodarska rast ustavila pri dobrih 4 %. Vsi podatki so navedeni za leto 2004. Opaziti je, da te države manj vlagajo v državotvorne izdatke in manj v socialno zaščito (lahko bi rekli, da nižji kot so ti izdatki, višja je lahko gospodarska rast) in več v izobraževanje (kjer lahko trdimo ravno obratno). Gospodarsko rast spodbujajo predvsem izdatki s pozitivnim vplivom na mejno produktivnost dela in kapitala, to pa so zlasti izdatki, namenjeni gospodarskim dejavnostim, raziskavam in razvoju, investicijam, izobraževanju, stanovanjskemu razvoju, transportu in komunikacijam ter zdravstvu (OECD 2003: 67 in 83;).

Že podatki v tabeli 6.1 so nam nekaj povedali o tem, koliko vsaka država preferira znanje in koliko vlaga v izobraževanje. Tabela 6.2 pa je predvsem zanimiva zaradi tega, ker primerja dve obdobji v razmiku 8 let in jasno pokaže na spremembe glede investicij v znanje tudi po posameznih segmentih.

Tabela 6.2: Investicije v znanje za leto 2002 in spremembe v obdobju med 1994 in 2002 kot % BDP-ja

	<i>delež v BDP v letu 2002, v %</i>				<i>spremembe deleža v BDP v letu 1994 – 2002</i>			
	<i>izdatki za R&R</i>	<i>programska oprema</i>	<i>terciarno izobraževanje³⁵</i>	<i>investicije v znanje</i>	<i>izdatki za R&R</i>	<i>programska oprema</i>	<i>terciarno izobraževanje</i>	<i>investicije v znanje</i>
	1	2	3	4=1+2+3	1	2	3	4=1+2+3
EU³⁶	2,1	0,9	0,7	3,8	0,1	0,3	0,1	0,5
Finska	3,4	1,5	1,1	6	1,2	0,1	0,1	1,3
Irska	1,1	0,2	1	2,3	-0,1	0,1	-0,1	-0,2
Slovenija³⁷	1,5	0,4	1,1	3	0,3	0,3	n.p.	n.p.
ZDA	2,7	1,8	2,2	6,6	0,2	0,6	0,3	1,2
Japonska	3,1	1,3	0,7	5	0,3	0,7	0,2	1,2

Vir: Kazalniki razvoja Slovenije - analitična priloga (2006: 44).

Investicije v znanje po definiciji OECD vključujejo izdatke za raziskave in razvoj, izdatke za terciarno izobraževanje (javne in zasebne) ter investicije v programsko opremo (*software*), (OECD 2005). Za Slovenijo ti kazalci niso najboljši, kajti zaostaja za povprečjem EU, sploh če se primerjamo z najboljšimi, kot so to Švedska, ZDA in Finska. Tu za Estonijo podatkov ni na voljo, zato ni vključena v nadaljnjo analizo. Zelo očitno je, da je EU leta 2002 investirala v znanje le 3,8 % BDP, medtem ko so ZDA v znanje vložile 6,6 % BDP-ja. Tudi Finska in Japonska imata ta procent precej visok. Obe vlagata več kot 3 % BDP-ja v razvojno-raziskovalne dejavnosti, po drugi strani pa Slovenija vlaga le 1,5 % BDP-ja v R&R. Tudi pri programski opremi imata procent precej višji kot Slovenija. Finska ima 1,5 %, Japonska 1,3%, Slovenija le 0,4 % BDP-ja. Edino pri terciarni izobrazbi smo približno primerljivi tudi z Japonsko in Finsko. Slovenija najbolj zaostaja pri programski opremi, za kar je po mojem

³⁵ Od celotnih izdatkov za terciarno izobraževanje so odšteti podatki za R&R v terciarnem izobraževanju, ker so ti podatki že vključeni v podatek o deležu izdatkov za R&R.

³⁶ Iz podatkov EU sta izključeni Grčija in Italija.

³⁷ Podatki so za obdobje 1996-2004.

mnenju precej kriva tudi naša struktura gospodarstva, saj je terciarnega sektorja precej manj kot v ZDA, na Finskem ali na Japonskem. Podatki o javnofinančnih in zasebnih sredstvih za izobraževanje nas uvrščajo med prvo tretjino držav in med prvo polovico, ko se primerjamo v izdatkih za razvojno-raziskovalno dejavnost in na področju informacijsko-komunikacijske tehnologije, kjer smo najslabše uvrščeni in se je stanje v zadnjih letih še poslabšalo. Slovenija dosega bistveno manj ugodne rezultate pri kazalnikih, ki kažejo uspešnost teh vlaganj v razvoj družbe, temelječe na znanju (delež prebivalcev s terciarno izobrazbo, inovacije, patenti, delež raziskovalcev v gospodarstvu, število diplomantov naravoslovnih in tehničnih ved, sodelovanje javne raziskovalne sfere z gospodarstvom³⁸). V obdobju 2000–2004 so bile spremembe na tem področju med najpočasnejšimi v Evropski uniji (23. mesto); ugodnejša gibanja so bila dosežena le pri rasti sredstev za razvojno-raziskovalno dejavnost. Posledično je neugodna tudi ocena tehnološkega indeksa World Economic Forum-a (v nadaljevanju WEF) (www.weforum.org, dne 12.10.2006), ki Slovenijo v letu 2005 uvršča v zadnjo tretjino držav, članic Evropske unije (glej še Kazalniki razvoja Slovenije 2006).

Če pa pogledamo spremembe, ki nam jih prikazuje ista tabela, lahko vidimo, da so se investicije v znanje v povprečju povečale. Finska, ZDA in Japonska so svoj procent povečale za 1,2 do 1,3 odstotne točke BDP-ja. Irska je bila edina država, ki je med leti 1994 in 2002 imela negativno povečanje vlaganja v znanje. Za Slovenijo pa za leto 1994 ni podatkov, uporabljeni so razpoložljivi podatki za leto 1996. Vendar lahko rečemo, da gre najverjetneje za pozitivno naraščanje vlaganja v znanje, kajti Slovenija se je po osamosvojitvi hitro razvijala in delež ljudi s terciarno izobrazbo se je stalno povečeval, poleg tega se rahlo povečuje % BDP za R&R ter vlaganje v informacijsko-komunikacijsko tehnologijo.

Slovenija pa še vedno za terciarno izobraževanje nameni večji delež javnih izdatkov v BDP kot večina novih članic EU in več od povprečja EU, med drugim tudi zaradi visokih transferjev gospodinjstvom. Načini financiranja terciarnega izobraževanja se med državami razlikujejo, tako nekatere države več denarja namenijo neposredno izobraževalnim ustanovam³⁹, druge pa več za transferje gospodinjstvom ter posojila za plačilo šolnin. Češka,

---

³⁸ Ti podatki so prikazani v poglavju 8.

³⁹ Po skupni metodologiji Unesca, OECD in Eurostata (i.i. UOE) zajemajo izdatki za izobraževalne ustanove vse javne in zasebne izdatke za poučevalne in nepoučevalne izobraževalne ustanove za formalno stopenjsko izobraževanje. V ta kazalnik niso zajeti transferji posameznikom in gospodinjstvom, ki so sicer vključeni v celotne javne izdatke za izobraževanje (Kazalnik: Javni izdatki za izobraževanje), medtem ko zasebni izdatki vključujejo izdatke gospodinjstev in drugih zasebnih subjektov, plačane neposredno izobraževalnim ustanovam (izdatki za šolnine, malice, šolo v naravi, nastanitev v dijaških in študentskih domovih).

Grčija, Španija, Francija, Poljska in Portugalska več kot 90 % celotnih izdatkov za terciarno izobraževanje namenijo izobraževalnim ustanovam, v povprečju EU nameni 83,6 %, v Sloveniji pa je ta delež le 74,2 %. Kar 25,9 % celotnih javnih izdatkov na terciarni ravni je v Sloveniji namenjenih za transferje gospodinjstvom (Republiške in Zoisove štipendije, otroški dodatki). Visoki transferji so značilni tudi za skandinavske države (Kazalniki razvoja Slovenije 2006). Po podatkih sodeč je Finska⁴⁰ dežela, ki največji del BDP-ja vlaga v terciarno izobraževanje. Vendar jo Švedska (7,66%), Norveška (7,63%) in Danska (8,51%) prehitujejo v procentu BDP-ja namenjenega v terciarno izobraževanje.

Ocenjujem, da bo morala Slovenija precej več pozornosti nameniti vsem trem komponentam, ki sestavljajo investicije v znanje. Področje raziskav in razvoja ponuja Sloveniji precej raznovrstnih možnosti, a le-te pogosto ostajajo neizkoriščene. Iz tabele 6.2 se vidi, da najbolj zaostajamo pri programski opremljenosti. Po mojem mnenju gre iskati razlog predvsem v nizki stopnji računalniške pismenosti. Mislim, da bi po šolah lahko učencem, dijakom in tudi študentom omogočili več dela za računalniki. V odsotnosti podatkov lahko domnevamo, da je problem v slabi ozaveščenosti in spoštovanju avtorskega dela. Tu vidim problem predvsem v veliki uporabi piratskih kopij.

Do sedaj sem navajala podatke o vlaganjih v znanje. V naslednji tabeli 6.3 pa so prikazani celotni javni izdatki za izobraževanje kot procent BDP-ja.

Tabela 6.3: Celotni javni izdatki za izobraževanje kot % BDP

	<i>1995</i>	<i>2000</i>	<i>2001</i>	<i>2002</i>
<i>EU-25</i>	5,17	4,94	5,1	5,22
<i>EU-15</i>	5,19	4,97	5,09	5,22
<i>Estonija</i>	5,83	5,59	5,48	5,69
<i>Finska</i>	6,85	6,12	6,24	6,39
<i>Irska</i>	5,07	4,36	4,35	4,32
<i>Slovenija</i>	5,87	5,95	6,08	5,98
<i>Japonska</i>	3,53	3,59	3,57	3,6
<i>ZDA</i>	5,03	4,93	5,08	5,35

Vir: Kazalniki razvoja Slovenije - analitična priloga (2006: 52).

⁴⁰ Ti podatki so na voljo kot dopolnilo k Človekovem razvoju v dodatku Kazalniki razvoja Slovenije za leto 2006 (<http://www.sigov.si/zmar/projekti/pr/2006/pr06.php>, dne 13.10.2006).

Delež celotnih javnih izdatkov za izobraževanje v BDP se v mednarodnih primerjavah uporablja kot glavni strukturni kazalnik merjenja obsega vlaganj v izobraževanje⁴¹. V Sloveniji je delež javnih izdatkov za izobraževanje⁴² v BDP v letu 2003 znašal 6,02 % (5,98 % v letu 2002). S tem deležem se Slovenija uvršča nad povprečje držav EU-25, ki znaša 5,22 % BDP-ja. (www.ec.europa.eu/eurostat, dne 15. 9. 2006). Od leta 1995 do 2000 je bila po državah opazna težnja zniževanja deleža javnih izdatkov za izobraževanje v BDP, po letu 2000 pa deleži v večini držav rastejo, kar je v skladu s cilji Lizbonske strategije. Relativno visok delež, ki ga dosega Slovenija, pa je še precej nižji kot v nekaterih severnoevropskih skandinavskih državah, kot so Danska, Švedska in Norveška, kjer znašajo odstotki vlaganja v izobraževanje med 7– 8 %.

Na tem mestu je smiselno spregovoriti o problemu podinvestiranja v izobraževanje, na kar tudi že kažejo vsi navedeni podatki. Po definiciji ima podizobražena oseba manj človeškega kapitala kot drugi delavci, ki opravljajo enako delo, vendar niso podizobraženi. Kot posledica tega bi bilo pričakovati, da naj bi bili podizobraženi delavci manj produktivni in zato tudi manj plačani kot tisti delavci, ki imajo primerno izobrazbo za svoje delovno mesto (Green, McIntosh in Vignoles 1999: 5). Seveda je to le en pogled na podizobraženo delovno silo. Vendar bi se jaz na tem mestu bolj vprašala, kaj pomenijo kompetence po tej definiciji podizobraženega delavca, če velja kot kriterij le formalna izobrazba. Kakšna izobrazba je potrebna za določeno delovno mesto, je opredeljeno v opisu dela, vendar se ta dela ves čas spreminjajo, opisi dela oziroma delovnih mest pa ostajajo dlje časa nespremenjeni. Ni nujno, da če v opisu dela piše, da je za določeno delovno mesto potrebna določena stopnja izobrazbe, da to res drži. Velikokrat ne. Rada pa bi izpostavila pomen kompetenc, ki si jih posameznik pridobi z leti in mu po tej definiciji sploh ne pomagajo. Zdi se mi ključno, da prav dodatna znanja, izkušnje, različne oblike neformalno pridobljenega znanja pravilno vrednotimo. Za dvig izobrazbene strukture ter za dvig produktivnosti in posledično za višjo gospodarsko rast rabimo fleksibilno in dobro izobraženo delovno silo, ki si bo hitro, tudi že v času študija

---

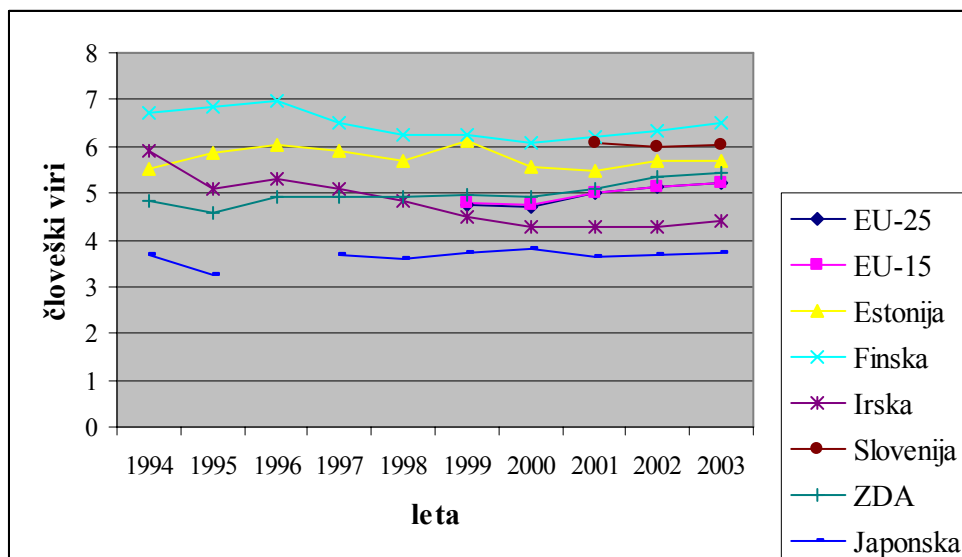
⁴¹ Finančni podatki za Slovenijo so zbrani po mednarodno primerljivi metodologiji z vprašalnikom UOE (skupni vprašalnik UNESCO, OECD, Eurostat). Podatki se nanašajo na formalno-stopenjsko izobraževanje.

⁴² Javni izdatki za izobraževanje zajemajo vse proračunske izdatke za formalno stopenjsko izobraževanje mladine in odraslih na ravni države in občin. Vključeni so javni izdatki neposredno za izobraževalne ustanove (poučevalne in nepoučevalne) ter transferji gospodinjstvom in neprofitnim inštitucijam (štipendije, štipendije brezposelnim za izobraževanje, subvencije za vozovnice, subvencije za učbenike, izdatki za evalvacijo, otroški dodatki, v tistem delu, za katerega je pogoj vključenost v izobraževanje).

pridobila potrebne izkušnje. Po drugi strani pa ima razviti zahodni svet v zadnjem času težave tudi s preizobraženostjo⁴³.

Naslednji kazalnik je zelo pomemben za analizo problema. Graf 6.3 prikazuje vlaganje v človeške vire za obdobje od leta 1994 do leta 2003.

Graf 6.3: Vlaganje v človeške vire, % BDP-ja

Vir: Yearbook 2005 (www.ec.europa.eu/eurostat, dne 12. 10. 2006).

Vlaganje v človeške vire vključuje kot prvo direktno javno porabo za izobraževalne ustanove, kot drugo pa podporo študentom in njihovim družinam preko štipendij, posojil in javnih subvencij za izobraževalne dejavnosti.

Kot lahko vidimo iz grafa 6.3, se je povprečje gibalo okoli 5 % BDP, ki ga države vlagajo v človeške vire. Največ vlaga Finska in to skozi celotno obdobje od leta 1994. Vrh je imela leta 1996, potem je sledil rahel upad (za pol odstotka), nato pa počasno naraščanje. Odstotek vlaganja v človeške vire nikoli ni padel pod 6 %, zadnje leto pa je znašal 6,5 %. Tudi Estonija je zelo visoko pri vlaganju v človeške vire, saj je leta 2003 namenila 6 % BDP-ja. Pri Irski je zaznati trend upadanja pri vlaganju v človeške vire. Če je še leta 1994 dosegala

⁴³ Moje izhodišče je, da je prav izobrazba tista, ki povečuje gospodarsko rast in s tem tudi zaposlenost. Vendar po podatkih o brezposelnih z visoko izobrazbo temu ni tako. Število visoko izobraženih ljudi se povečuje, povečuje pa se tudi procent brezposelnih z enako stopnjo izobrazbe. Več o tem problemu v poglavju 6.4.

6 % vlaganje v človeške vire, leta 2003 dosega le 4,4 %. Japonska⁴⁴ krivulja je zanimiva, saj so njeni procenti vlaganj zdaleč najnižji, kar zelo preseneča glede na njeno razvitost. Pričakovala bi, da glede na stopnjo razvitosti več nameni za človeške vire, pa tudi glede na to, da za investicije v znanje nameni 6,6 % BDP-ja. Ta paradoks bi po mojem mnenju lahko razložili s tem, da Japonska več sredstev namenja predvsem R&R, programsko opremo ter v informacijsko-komunikacijsko tehnologijo. Za Slovenijo prav veliko podatkov ni bilo na voljo, iz grafa 6.2 pa lahko vidimo, da smo zelo visoko med državami. Slovensko vlaganje v človeške vire je tri leta (2001- 2003) stalno okoli 6 % BDP-ja (www.ec.europa.eu/eurostat, dne 12. 10. 2006).

Pri primerjavi podatkov (investicije v izobraževanje in vlaganje v človeške vire) sem opazila, da so si podatki zelo podobni. Preprosto lahko glede podanih definicij (tako ene kot druge spremenljivke) sklepam, da gre praktično za enake podatke. V nadaljnji analizi bom uporabljala kazalnik investicije v izobraževanje.

6.3 VLAGANJE V RAZISKAVE IN RAZVOJ

Eden zelo pomembnih dejavnikov, ko analiziramo povezavo med izobrazbo in gospodarstvom oziroma gospodarsko rastjo, je prav vlaganje v raziskovalno - razvojno dejavnost (v nadaljevanju v R&R). Ta podatek nam tudi veliko pomeni glede približevanja družbi znanja. V razvitih gospodarstvih že dlje časa obstaja trend po čim tesnejši povezavi med raziskovalno dejavnostjo, ki jo izvajajo univerze in inštituti, in gospodarstvom na drugi strani. V skladu z Lizbonsko strategijo, ki so jo sprejeli že leta 2000, naj bi si države prizadevale odstotek vlaganja v R&R povečati na 3 % bruto domačega proizvoda⁴⁵. Problem pri doseganju tega cilja imajo predvsem manjše države, ki so leta 2004 vstopile v EU. Večinoma gre za majhne države z majhnimi bruto domačimi produkti. Te države imajo majhna razpoložljiva sredstva in upoštevajoč dejstvo, da so njihovi deleži občutno manjši od držav EU-15, so njihove razvojne možnosti še slabše. Tudi, če na primer Slovenija nameni enak odstotek kot Finska, je to v absolutnih vrednostih približno šestkratna razlika. Iz vseh teh podatkov lahko sklepam, da mlajše države EU ob enakem relativnem deležu BDP-ja za to dejavnost ne bodo zmožne konkurirati bogatejšim članicam in posledično se bodo te razlike

---

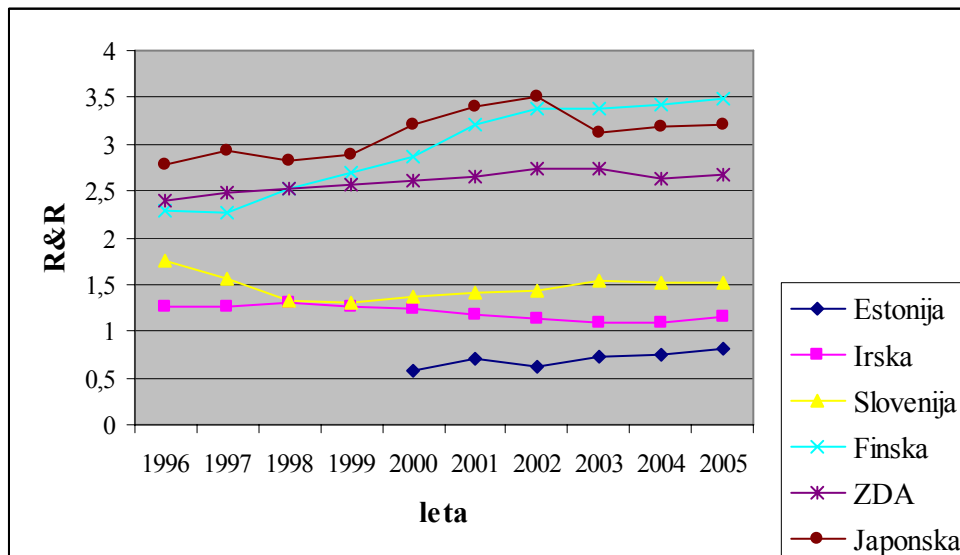
⁴⁴ Podatek za Japonsko za leto 1996 ni na voljo.

⁴⁵ Lizbonska strategija in barcelonski cilji.

večale, v kolikor ta deficit ne bo nadomeščen v kakšni drugi obliki, na primer iz sredstev strukturnih skladov ali s tujimi neposrednimi investicijami.

Vendar se bom na tem mestu ustavila zgolj pri vlaganju v R&R in se predvsem vprašala, kaj analiza podatkov v grafu 6.4 pomeni za približevanje družbi znanja.

Graf 6.4: Vlaganje v raziskave in razvoj kot % BDP-ja

Vir: Yearbook 2005 (www.ec.europa.eu/eurostat, dne 5. 8. 2006).

Iz grafa 6.4 lahko razberem, da nekega skupnega trenda ni. V nekaterih državah se vlaganje v R&R počasi povečuje, v drugih stagnira. Finska med vsemi državami najbolj izstopa, saj vlaga več kot 3,5 % BDP-ja v R&R in s tem že dosega postavljeni cilj, ki je bil sprejet z Lizbonsko strategijo in pravi, da bi morale države vlagati vsaj 3 % BDP-ja v R&R. Za Finsko je značilen trend počasne rasti vlaganja v R&R. Najbolj ji sledi Japonska, ki ima tudi pozitiven trend rasti. Tudi za Japonsko lahko sklenemo enako. Za Slovenijo je bil med leti 1994-1997 značilen negativni trend vlaganja, kar pomeni, da se je vlaganje v R&R zmanjševalo. Po letu 1997 pa počasi narašča. Irski je še na slabšem, kajti njen trend vlaganja v R&R je še zdaj v realnem padanju. Estonija pa ima zelo konstantno, a skromno vlaganje v R&R.

Ta trend je neugoden za države, ki bi rade čim prej dosegle zastavljene kriterije glede približevanja družbi znanja v Lizbonski strategiji. Namesto, da bi trend vlaganja v R&R stalno rasel, nam graf 6.4 prikazuje ravno nasprotno. Edina država, ki povečuje vlaganja v R&R, je Finska.

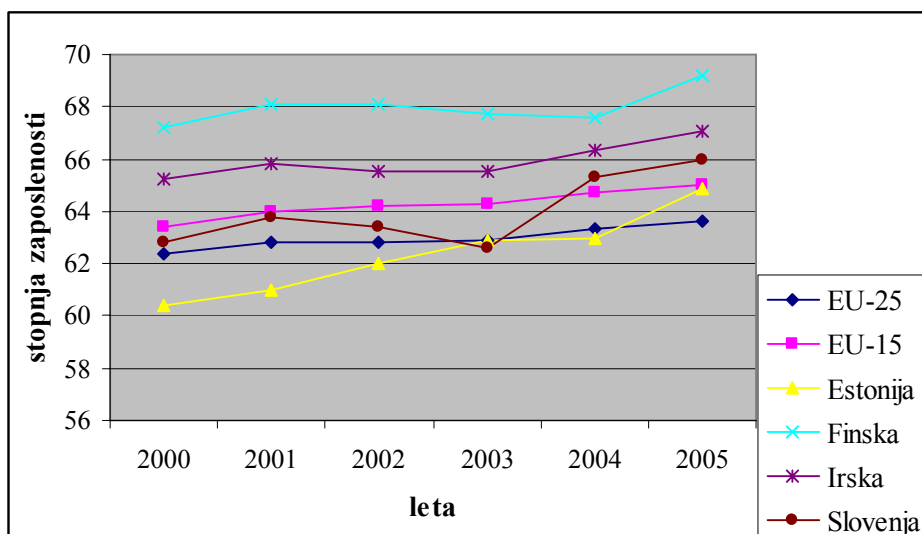
Slovenska vlada ne bo mogla bistveno povečati izdatkov za raziskave zaradi velikih potreb zdravstva in šolstva. Poslovni sektor bo moral vlagati več, če bo hotel povečati konkurenčnost. Edini izhod je povečati dosedanja vlaganja z združitvijo projektov gospodarstva in državne znanosti s ciljem inovacije. V novih izdelkih mora biti vgrajeno vrhunsko znanje in inovacije raziskovalcev. Potem bo rast Slovenije slonela na novi tehnologiji, znanju in patentih (Kos 2004: 31).

Raven vlaganja v R&R je visoka tudi v ZDA in na Japonskem. Cilj, ki si ga je postavila EU, da se bomo preko vlaganja v človeške vire in vlaganja v R&R približali družbi znanja in s tem prehiteli našo konkurenco, je še zelo daleč.

6.4 STOPNJA ZAPOSLENOSTI

V tem poglavju se bom osredotočila na problematiko trga delovne sile in z njo povezano zaposlenostjo in obenem tudi brezposelnostjo.

Graf 6.5: Stopnja zaposlenosti delovne sile po anketni metodi, v %

Vir: Kazalniki razvoja Slovenije - analitična priloga (2006: 78).

Gospodarska rast⁴⁶ je omogočila tudi povečanje zaposlenosti. Stopnja zaposlenosti se postopno povečuje in že od leta 2004 Slovenija presega evropsko povprečje, stopnja brezposelnosti pa je nekoliko pod njem. Nižja od povprečja EU je tudi dolgotrajna

⁴⁶ V Sloveniji je bila gospodarska rast za leto 2005 3,9 % (<http://www.stat.si/>, dne 13. 9. 2006).

brezposelnost, čeprav je delež dolgotrajno brezposelnih še vedno visok. Zaskrbljujoča je predvsem nizka stopnja zaposlenosti starejših in brezposelnost mladih. Razmere na trgu dela še niso zadovoljive tudi z vidika zaposlovanja, čeprav je bil dosežen napredek. Neizkoriščeno možnost za večjo fleksibilnost in večjo zaposlenost predstavljajo predvsem delne zaposlitve in nove oblike zaposlovanja (Poročilo o razvoju 2006).

Že v poglavju 6.2 sem se dotaknila problema preizobraženosti. Podatki v tabeli 6.4 nam prikazujejo število in stopnjo registrirane brezposelnosti.

Tabela 6.4: Registrirana brezposelnost⁴⁷ po stopnjah izobrazbe za leta 1997, 2002, 2003, 2004 in 2005 za Slovenijo

		Skupaj	Stopnja izobrazbe						
			I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.+
Povprečje 2005	št.	91.889	32.485	4.968	1.033	21.561	24.816	2.178	4.849
	%	100	35,4	5,4	1,1	23,5	27	2,4	5,3
Povprečje 2004	št.	92.826	33.493	5.127	1.076	21.817	24.598	2.134	4.582
	%	100	36,1	5,5	1,2	23,5	26,5	2,3	4,9
Povprečje 2003	št.	97.674	37.245	5.917	1.301	23.659	23.627	2.086	3.839
	%	100	38,1	6,1	1,3	24,2	24,2	2,1	3,9
Povprečje 2002	št.	102.635	41.542	6.679	1.482	25.533	22.424	2.118	2.858
	%	100	40,5	6,5	1,4	24,9	21,8	2,1	2,8
Povprečje 1997	št.	125.189	50.123	8.886	2.248	32.876	25.537	3.326	2.194
	%	100	40	7,1	1,8	26,3	20,4	2,7	1,8

Vir: Letna poročila Zavoda RS za zaposlovanje za leta 1998, 2002, 2004, 2005 (<http://www.ess.gov.si/>, dne 19. 10. 2006).

Iz tabele 6.4 se da razbrati, da se število brezposelnih oseb zmanjšuje. Kot lahko opazimo, se število brezposelnih ljudi z višjo stopnjo izobrazbe (VI. in VII. stopnjo) povečuje. Če je bila še leta 1997 stopnja brezposelnosti pri VII. stopnji izobrazbe 1,8 %, je bila v letu 2005 že 5,3 %. To je zaskrbljujoč podatek. Število ljudi s VII. stopnjo izobrazbe se je v 8 letih povečalo. Leta 1995 je bilo v Sloveniji 14,2 % ljudi s terciarno stopnjo izobrazbe, leta 2005 pa jih je bilo že 20 %. Cilj EU in s tem tudi Slovenije je, da bi se število visoko izobraženih

⁴⁷ Stopnja registrirane brezposelnosti je dobljena s preštevanjem na zavodu registriranih oseb, ki jim je bil dodeljen status brezposelnosti (Svetlik et. al. 2002). Brezposelni je tisti, ki nima redne zaposlitve ali samozaposlitve, ni lastnik ali solastnik poslujočega podjetja ali ni lastnik ali uporabnik nepremičnin, s katerimi se lahko preživlja; je sposoben in voljan delati, ter pripravljen sprejeti zaposlitev, primerno njegovi strokovni izobrazbi oz. z delom pridobljenimi delovnimi izkušnjami in je prijavljen na zavodu RS za zaposlovanje ter aktivno išče zaposlitev (<http://www.ess.gov.si/>, dne 19. 10. 2006).

ljudi še povečalo (Lizbonska strategija), a brezposelnost prav visoko izobraženih ljudi narašča. Brezposelne osebe z višjimi stopnjami izobrazbe lažje najdejo zaposlitev, čeprav se v zadnjih letih zaradi vedno večjega priliva diplomantov na trg dela razmere spreminjajo. Podobno kot na nižjih ravneh izobrazbe vedno pomembnejša postaja smer zaključenega študija, pogosto pa delodajalci zahtevajo tudi ustrezne delovne izkušnje. Če torej upoštevamo ta dejstva, postane jasno, da zaposlitev vedno lažje dobijo osebe z izobrazbo, po kateri na trgu dela obstaja povpraševanje, sama stopnja formalne izobrazbe igra vedno manjšo vlogo (<http://www.ess.gov.si/slo/predstavitev/letnaporocila/lp05/Slovenija/index-slo.htm>, dne 19. 10. 2006).

Ne glede na navedeno je prisoten pozitiven splošen trend upadanja brezposelnosti (ocenjujem na podlagi tabele, ki prikazuje stopnjo brezposelnosti in je priložen v prilogi). Zaskrbljujoč pa je podatek o naraščajoči stopnji brezposelnosti visoko izobraženih ljudi. Vedno se da najti nekaj izgovorov oziroma bolje rečeno razlogov, da do tega prihaja. Ali smo res že preizobražena družba? Ali morda lahko razlog iščemo v strukturi slovenskega gospodarstva? Slovenijo še vedno pesti nizka produktivnost, ki izhaja iz razmeroma neugodne gospodarske strukture, z visokim deležem predelovalnih dejavnosti; med slednjimi je visok delež delovno intenzivnih ter tehnološko srednje zahtevnih dejavnosti, v katerih je večina vodilnih slovenskih izvoznikov. Slovenija ima predvsem problem s konkurenčnostjo in spodbujanjem podjetniškega razvoja.

6.5 BDP IN GOSPODARSKA RAST

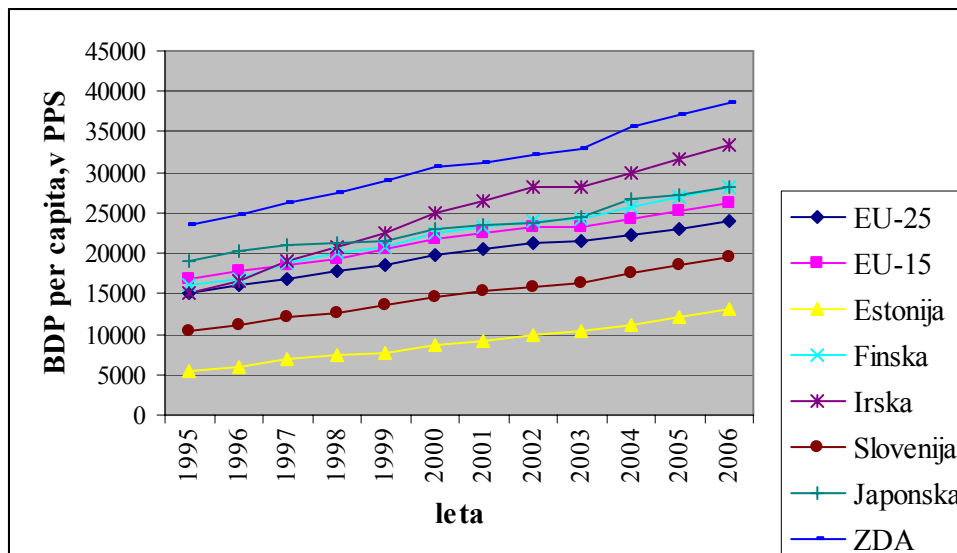
V grafu 6.6 so prikazani podatki za BDP⁴⁸ na prebivalca po kupni moči v različnih časovnih obdobjih. Tu podatki niso najbolj ugodni za Slovenijo, če se primerjamo z izbranimi državami. Toda, če se primerjamo z novimi državami EU, kjer je veljalo, da države, ki so bile pristopnice k EU leta 2004, niso dosegale niti polovice povprečja BDP na prebivalca po kupni moči (Štiblar 2003), nismo tako slabi. Slovenija je že leta 1997 dohitela najslabše razvito med državami EU – 15, Grčijo. Razvojni zaostanek Slovenije do povprečja EU – 15 se je znižal za 10 odstotnih točk v obdobju 1995 in 2000 (Poročilo o razvoju 2002). Za boljšo predstavbo bom navedla podatke o gibanju BDP *per capita* za obdobje od 1995 do 2006.

---

⁴⁸ Pri podatkih o BDP-ju prihaja do velikih odstopanj zaradi različnih načinov merjenja in časovno neusklajenega uvajanja metodologije ESA95 med posameznimi državami, zaradi česar so lahko podatki neprimerljivi.

Graf 6.6: Krivulja rasti BDP *per capita* v PPS⁴⁹

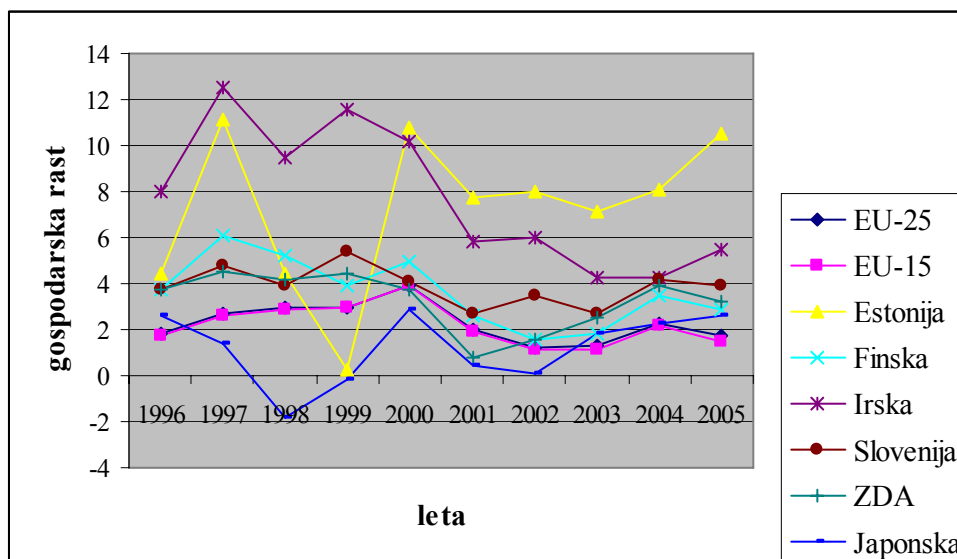

Vir: Yearbook 2005 (www.ec.europa.eu/eurostat, dne 5. 8. 2006), za leto 2006 so podane le ocene.

Iz grafa 6.6 lahko razberem splošni trend rasti BDP-ja *per capita* v PPS, ki skoraj po enaki stopnji narašča v vseh državah. ZDA so močno v vodstvu, saj je BDP *per capita* že skoraj 40000 merjeno PPS, sledijo ji Irska, ki se je na drugo mesto povzpela šele leta 1999, prej je zaostajala za Japonsko, Finsko in za povprečjem EU-15. Na drugi strani pa je Estonija, ki zaostaja za vsemi državami. Če je leta 1995 imela okoli 5000, znaša BDP *per capita* v letu 2005 12200 merjeno v PPS. Opaziti je trend, ki spremeni krivuljo v malo bolj stopničasto obliko s prehodi leta 1998 in leta 2003. Med razlogi za bolj stopničasto obliko krivulje je lahko učinek tranzicije po letu 1998 in drugi razlog, ki se pokaže z bolj počasno rastjo BDP *per capita* med leti 2001 in 2003, t.i. učinek 11. 9. 2001 in s tem začetek vojne proti terorizmu.

⁴⁹ Purchasing power standards = standardi kupne moči.

Graf 6.7: Gospodarska rast, v %

Vir: Yearbook 2005 (www.ec.europa.eu/eurostat, dne 5. 8. 2006).

V grafu 6.7, ki prikazuje stopnjo gospodarske rasti, pa lahko opazim, da je edina država med izbranimi, ki je imela negativno gospodarsko rast, Japonska v letu 1998. Po letu 2002 pa je spet opaziti trend počasne gospodarske rasti, tako da je lansko leto Japonska spet dosegla malo čez 2 % gospodarsko rast. Slovenski graf je bolj umirjen. Po teh podatkih smo med državami s povprečno stopnjo gospodarske rasti. Leta 1999 je bila gospodarska rast najvišja in je znašala 5,4 %, v lanskem letu je bila 4,2 %. Ni pa trenda robustnega povečevanja gospodarske rasti. Irska je neke vrste fenomen, ker je imela do leta 2000 nad 10 % gospodarsko rast, v letu 2001 pa ji je padla na 5,8 % in od takrat je bolj kot ne konstantno padala. Finska in ZDA imata zelo podoben graf kot Slovenija. Finska od leta 2001 konstantno dosega manjšo gospodarsko rast kot Slovenija. Estonija pa je zelo zanimiva, saj je do leta 1999 imela visoko gospodarsko rast, potem pa je tega leta padla skoraj na nič. Razloge za padeč je treba iskati predvsem v padcu borznih indeksov, težav v bančnem sektorju in v obsežnem zmanjšanju izvoza v Skupnost neodvisnih držav (International Monetary Fund 2000). Že leta 2000 pa je bila gospodarska rast spet več kot 10 %. Pod 7 % pa po tistem letu ni padla, temveč počasi narašča.

7. ANALIZE HIPOTEZ

V tem poglavju bom povzela vse informacije, ki sem jih uspela pridobiti v 6. poglavju in obenem poskusila potrditi oziroma zavrniti izhodiščne hipoteze. Že v naprej navajam, da sem podatke dobila iz različnih statističnih virov. Podatke sem morala večkrat kombinirati, tako da že v naprej opozarjam na možnost, da so lahko določene primerjave le okvirne zaradi različnega načina zbiranja podatkov različnih držav. Trudila sem se, da so uporabljeni podatki zbrani po enakih metodah, vendar tega ni bilo mogoče vedno zagotoviti. Ker so države, ki jih obravnavam skozi celotno diplomsko nalogo različno gospodarsko razvite, bom pri vsaki hipotezi poskušala primerjati samo ZDA, Finsko ter Japonsko, saj jih lahko uvrstimo v enako skupino glede razvitosti (po HDI lestvici).

7.1 OBRAVNAVA POSAMEZNIH HIPOTEZ

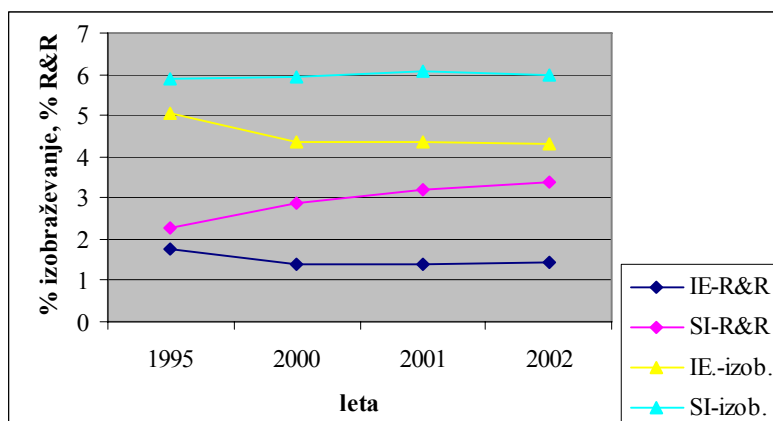
7.1.1 Analiza prve hipoteze

Prva hipoteza se glasi:

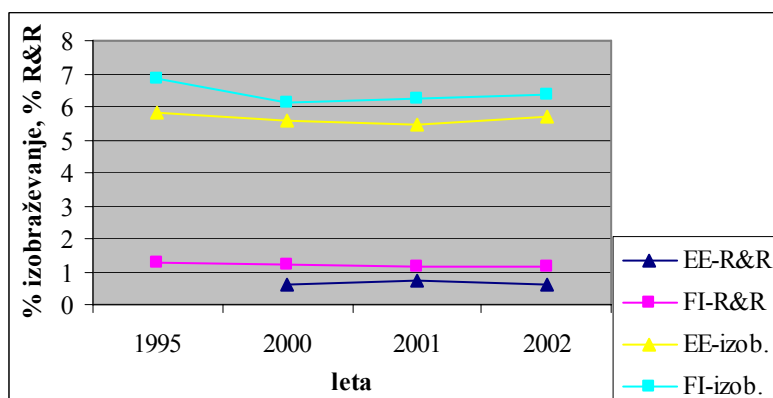
Za države velja, da več kot vlagajo v R&R, večji delež BDP-ja namenjajo za izobraževanje.

Na podlagi zbranih podatkov lahko potrdim prvo hipotezo, vendar le za nekatere države, kot bom predstavila v nadaljevanju. Če si najprej pogledamo za primer Finsko (Graf 7.2), vidimo, da vlaga 6,39 % BDP-ja za izobraževanje, za R&R pa namenja 3,48 % BDP-ja. Tudi pri ZDA (Graf 7.3) je podobna situacija. V izobraževanje vlagajo 5,35 % BDP-ja, za R&R pa namenjajo 3,67 % BDP-ja. Kar zadeva Slovenijo (Graf 7.1), je vlaganje v izobraževanje visoko (5,98 % BDP-ja), za R&R pa naša država namenja 1,52 % BDP-ja. Irska za izobraževanje namenja 5,69 % BDP-ja in za R&R 1,2 % BDP-ja.

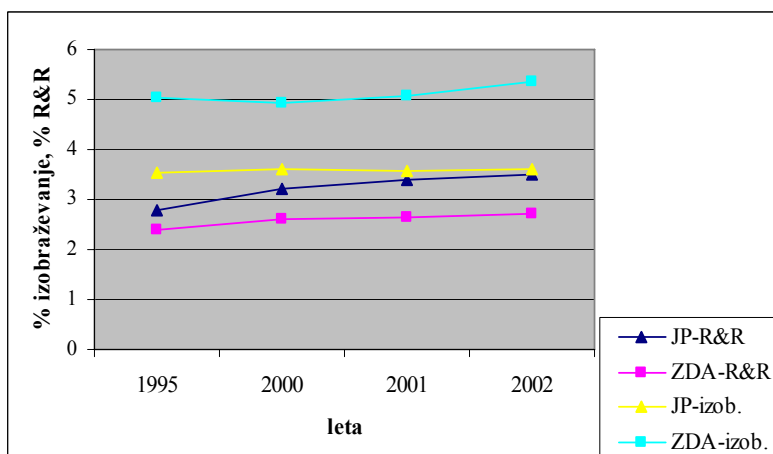
Graf 7.1: Primerjava vlaganj v izobraževanje in vlaganj v R&R⁵⁰ za Slovenijo in Irsko, v %⁵¹

Graf 7.2: Primerjava vlaganj v izobraževanje in vlaganj v R&R za Estonijo in Finsko

Graf 7.3: Primerjava vlaganj v izobraževanje in vlaganj v R&R za Japonsko in ZDA, v %

⁵⁰ Podatki za R&R so za leto 1996, namesto za leto 1995.

⁵¹ Za vse grafe iz 7. poglavja sem uporabila že predstavljene podatke, tako da nisem posebej navajala virov.

V nadaljevanju navajam še nekaj držav⁵², za katere velja, da imajo glede na lizbonske cilje visoko vlaganje v R&R ter tudi v izobraževanje: Belgija (6,26 % za izobraževanje, 2,33 % za R&R), Danska (8,51 % za izobraževanje, 2,6 % za R&R), Švedska (7,66 % za izobraževanje, 4,27 % za R&R), Norveška (7,63 % za izobraževanje, 1,89 % za R&R), Nemčija (4,78 % za izobraževanje, 2,5 % za R&R). Države, ki v tej primerjavi najmanj namenjajo za raziskave in razvoj, so Ciper, Latvija, Slovaška, Poljska, Litva in Estonija. Poseben primer je Ciper, ki za izobraževanje namenja 6,83 % BDP-ja, po drugi strani pa vlaga v R&R le 0,32 % BDP-ja, kar je najmanj med vsemi državami v Evropi. Podobno je tudi z Estonijo, ki za izobraževanje namenja 5,69 % BDP-ja, po drugi strani pa za R&R namenja le 0,75 % BDP-ja. Vendar so te države precej slabše razvite od držav, ki sem jih omenila pred tem. Primer Japonske pa kaže na ravno obratno sliko, in sicer Japonska vlaga v izobraževanje med vsemi državami, ki sem jih uporabila v analizi, najmanj (3,57 % BDP-ja), po drugi strani pa zelo veliko vlaga v R&R (3,2 % BDP-ja) (graf 7.3).

Na tem mestu lahko pogledamo še primerjavo med ZDA in Slovenijo. ZDA manj vlagajo v izobraževanje kot Slovenija, pa zato Slovenija nima večjega procenta namenjenega R&R, vendar državi težko medsebojno primerjamo zaradi različne stopnje gospodarske razvitosti.

Kot sem omenila že v uvodu, bom preverila veljavnost te hipoteze med približno enako razvitimi državami. Zato bom primerjala ZDA, Japonsko in Finsko.

Hipotezo bi sicer lahko po eni strani potrdila, kajti če pogledam zgornje podatke, vidim, da večina bolj razvitih držav res veliko vlaga tako v izobraževanje kot tudi v raziskave in razvoj, vendar je preveč izjem, ki mi preprečujejo sklepanje o veljavnosti hipoteze. Posledično mojo prvo hipotezo zavračam.

Države, za katere bi ta hipoteza držala, se zavedajo pomena znanja in vlaganja v to dobrino. Države, ki veliko vlagajo v izobraževanje, so verjetno najbližje družbam znanja. Če pogledamo z druge strani, ki nas pripelje do enakega sklepa, lahko vidimo, da tudi vse najrazvitejše države veliko vlagajo v R&R.

---

⁵² Podatki za vlaganje v izobraževanje so iz leta 2002 (Poročilo o razvoju 2006), podatki za vlaganje v raziskave in razvoj pa so za vse države za leto 2003, razen za Švedsko, ki so podatki za leto 2001 (www.ec.europa.eu/eurostat).

7.1.2 Analiza druge hipoteze

Druga hipoteza se glasi:

Države, ki več vlagajo v R&R ter v izobraževanje, imajo višjo gospodarsko rast

Ker sem prvo hipotezo zavrnila, mislim, da je primerneje, če obravnavam zgolj vlaganja v R&R in njegov vpliv na gospodarsko rast. Če trdimo, da prav inovacije oziroma vlaganja v R&R vplivajo na gospodarsko rast, bi moralo veljati, da večja vlaganja v R&R implicirajo večjo gospodarsko rast. Ko sem postavljala to hipotezo, sem se popolnoma osredotočila samo na to temeljno izhodišče svoje analize. »Pozabila« pa sem na dejstvo, da bolj kot je država razvita, manjša je gospodarska rast, kajti vedno težje je najti priložnosti za razvoj. Zato bom tudi pri tem potrjevanju hipoteze morala obravnavati države ločeno. V eno skupino bom umestila države, ki imajo podobno gospodarsko rast, in to so ZDA, Japonska in Finska. Druga skupina bo malo bolj »mešana«, saj so Irska, Estonija in Slovenija med seboj precej različne, lahko bi rekla neprimerljive države, vsaj kar zadeva gospodarsko razvitost. (Glej Sliko 7.1 in Grafa 7.4 in 7.5).

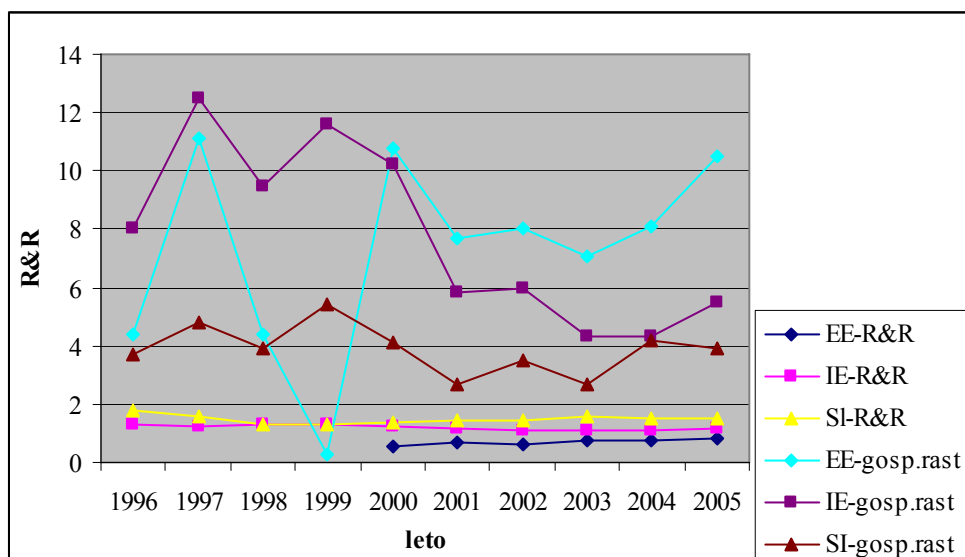
Učinek vlaganja v izobraževanje in R&R deluje »z odlogom«, t.j. se pokaže kasneje in ne v trenutku investicije.

Podatke, ki sem jih uporabila pri statični obravnavi o gospodarski rasti, kot tudi o vlaganju v R&R, sem vzela za leto 2003.

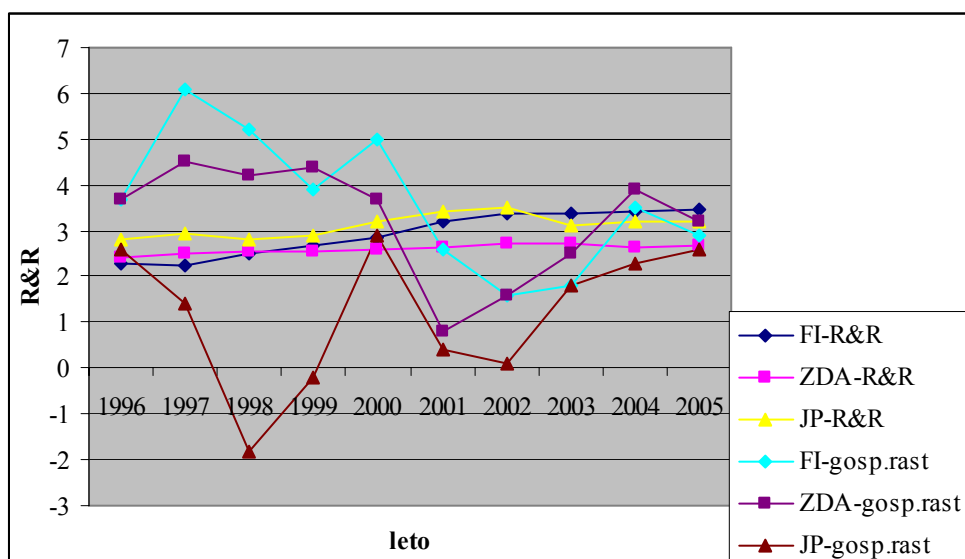
Slika 7.1: Primerjava med gospodarsko rastjo in vlaganjem v R&R

<i>vlaganje v R&R, % BDP</i>	<i>države</i>	<i>gospodarska rast</i>
1,52	Slovenija	2,7
0,82	Estonija	7,1
3,48	Finska	1,8
1,16	Irska	4,3
2,67	ZDA	2,5
3,2	Japonska	1,8

Graf 7.4: Primerjava med gospodarsko rastjo in vlaganjem v R&R za Estonijo, Irsko in Slovenijo, v %

Graf 7.5: Primerjava med gospodarsko rastjo in vlaganjem v R&R za Japonsko, ZDA in Finsko, v %

Pri Japonski se iz grafa 7.5 vidi, da se je tam v zadnjih letih ponovno dvignila gospodarska rast na pozitivno vrednost, zato lahko sklepamo, da je k temu cilju veliko pripomoglo prav vlaganje v R&R, ki že presega 3 % BDP-ja. ZDA imajo gospodarsko rast relativno visoko glede na stopnjo njene razvitosti. Obenem pa imajo tudi procent vlaganja v R&R relativno visok. Tudi v tem primeru lahko potrdimo, da vlaganje v R&R vpliva na gospodarsko rast, a se zavedamo predpostavke, da ZDA svojo gospodarsko rast dvigajo tudi z vlaganjem v obrambno politiko. Če si pogledamo še Finsko, ki spada med bolj razvite države, lahko vidimo, da je njena gospodarska rast iz leta v leto nižja. Zavedati se moramo

predpostavke, da države, ki so že visoko razvite, pač težje ohranjajo enako stopnjo gospodarske rasti. Skleпам, da je tudi Finska ena izmed držav, ki prav z vlaganjem v R&R ohranja gospodarsko rast.

Pri drugi skupini bi lahko hitro zaključili, da države, ki imajo višjo gospodarsko rast, manj namenjajo v R&R in obratno, vendar je za ta vzrok kriva gospodarska razvitost držav. Toda izjema je Estonija, ki ima kljub nizkemu vlaganju v R&R gospodarsko rast zelo visoko. Iz tega bi težko sklepali, da vlaganje v R&R prispeva h gospodarski rasti. Večji tovrstni vpliv pri Estoniji imajo predvsem tuje investicije. Slovenska gospodarska rast precej niha, medtem ko je vlaganje v R&R dokaj konstantno. Verjetno se tudi pri nas del gospodarske rasti da razložiti prav z odloženim učinkom vlaganja v R&R. Pri Irski je gospodarska rast v zadnjih letih precej upadla, stopnjo vlaganja v R&R pa ima ta država zelo podobno Sloveniji.

Predvidevala sem večji vpliv vlaganja v R&R, ki se na grafih ne pokaže tako izrazito, vsaj ne pri povečanju gospodarske rasti.

Iz grafa 6.3 je opaziti, da države v zadnjih desetih letih niso bistveno povečale vlaganja v raziskave in razvoj. Med vsemi državami izstopa Finska, ki je z 2,2 % BDP-ja v desetih letih vlaganje povečala na 3,5 % BDP-ja. Če tudi pogledamo primerjave znotraj desetih let, ne moremo trditi, da je večanje vlaganja v R&R povzročilo višjo stopnjo gospodarske rasti. Po drugi strani pa je res, da mora država precej vložiti tudi v to, da njena gospodarska rast ostaja vsaj približno taka kot prejšnja leta.

Iz vseh navedenih podatkov lahko sklepam, da je vlaganje v R&R bistvenega pomena vsaj pri visoko razvitih državah, ki se sicer ne pokaže s povečanjem gospodarske rasti, pač pa z ohranjanjem le-te na podobni stopnji. Po analizi vseh podatkov, moram tudi drugo hipotezo zavrniti.

7.1.3 Analiza tretje hipoteze

Tretja hipoteza se glasi:

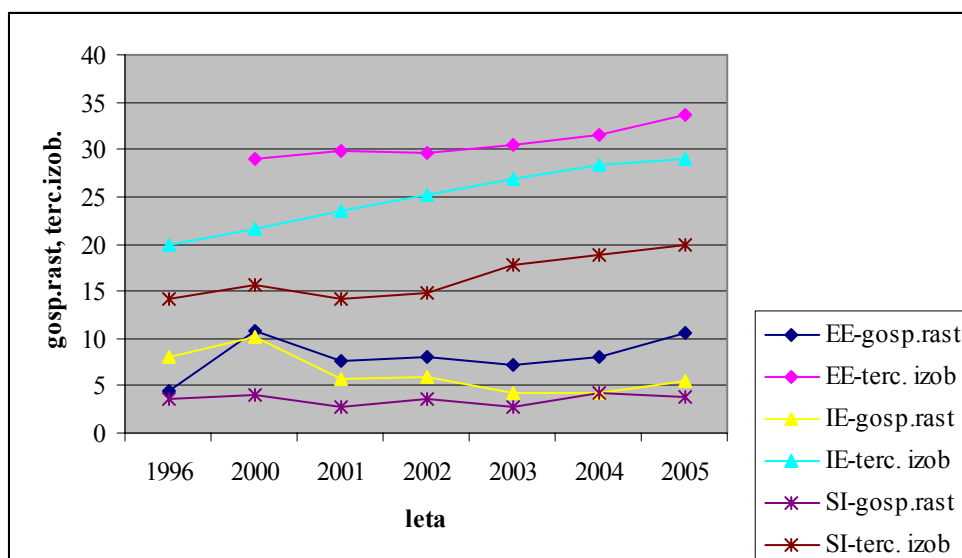
Večjo gospodarsko rast imajo države, kjer ima več ljudi vsaj terciarno stopnjo izobrazbe.

Prvi pogled na grafa 7.6 in 7.7, ki prikazujeta povezavo podatkov o gospodarski rasti in odstotkom ljudi s terciarno izobrazbo, ne pove prav veliko. A če pogledamo malo bolj natančno, se vidi, da imata obe krivulji za isto državo podobno obliko. Če pogledamo najprej Estonijo, lahko opazimo, da se po letu 2003, ko se je gospodarska rast počasi začela večati, povečuje tudi odstotek ljudi s terciarno stopnjo izobrazbe. Estonija ima presenetljivo visok

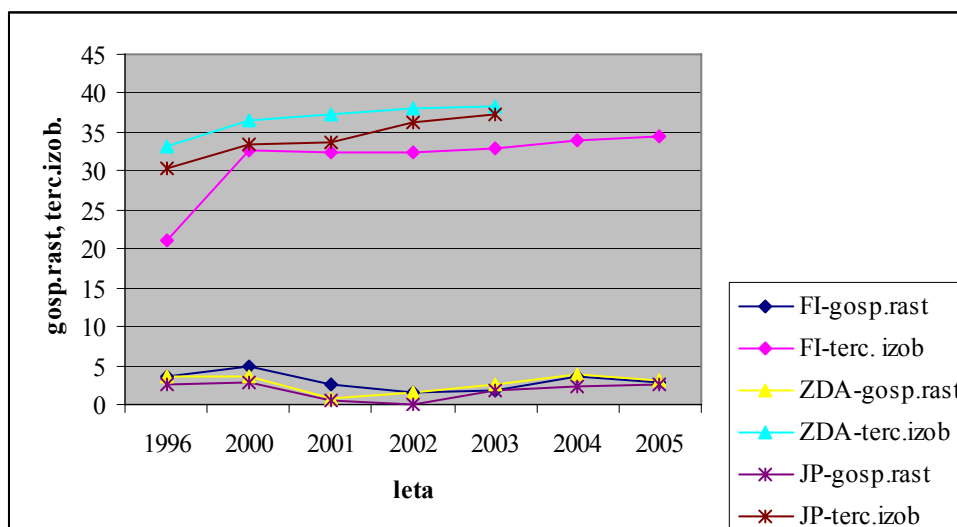
odstotek ljudi s terciarno izobrazbo in tudi gospodarska rast je nad 10 %. Tudi Irska ima odstotek ljudi s terciarno izobrazbo visok, vendar ima gospodarsko rast še enkrat nižjo od Estonije. Slovenija ima med vsemi navedenimi državami najslabšo izobrazbeno strukturo in obenem nizko gospodarsko rast. Finska ima najboljšo izobrazbeno strukturo in najnižjo gospodarsko rast. ZDA in Japonska pa imata zelo podobni krivulji, saj je pri obeh državah odstotek ljudi s terciarno stopnjo izobrazbe zelo visok, medtem ko imata gospodarsko rast razmeroma nizko.

Graf 7.6: Primerjava med stopnjo gospodarske rasti in odstotkom ljudi s terciarno stopnjo izobrazbe⁵³ za Estonijo, Irsko in Slovenijo

⁵³ Uporabila sem kratice, da je graf bolj razumljiv. In sicer: gosp. rast pomeni stopnja gospodarske rasti, terc. izob. pa pomeni odstotek ljudi s terciarno stopnjo izobrazbe.

Graf 7.7: Primerjava med stopnjo gospodarske razvitosti in odstotkom ljudi s terciarno stopnjo izobrazbe za ZDA, Japonsko in Finsko

Če ponovno pogledamo le ZDA, Japonsko in Finsko vidimo, da obstaja neka podobnost. Vse tri države imajo v zadnjih letih odstotek ljudi s terciarno izobrazbo nad 30 %, vendar je pri vseh državah gospodarska rast precej nizka. To pomeni, da hipoteze ne morem potrditi, ker se je izkazalo ravno obratno. Podobno situacijo ima tudi Irska, kjer je delež ljudi s terciarno stopnjo izobrazbe ravno tako blizu 30 %, gospodarska rast pa je le za spoznanje višja kot pri ZDA, Finski in Japonski.

Takšno hipotezo sem postavila, ker sem predvidevala, da so ljudje, ki imajo terciarno stopnjo izobrazbe, zaposlitev, pri kateri se ustvarja večja dodana vrednost in s tem višja gospodarska rast. V pričujoči analizi pa se to ne pokaže in moram hipotezo posledično zavrniti.

7.1.4 Analiza četrte hipoteze

Četrta hipoteza se glasi:

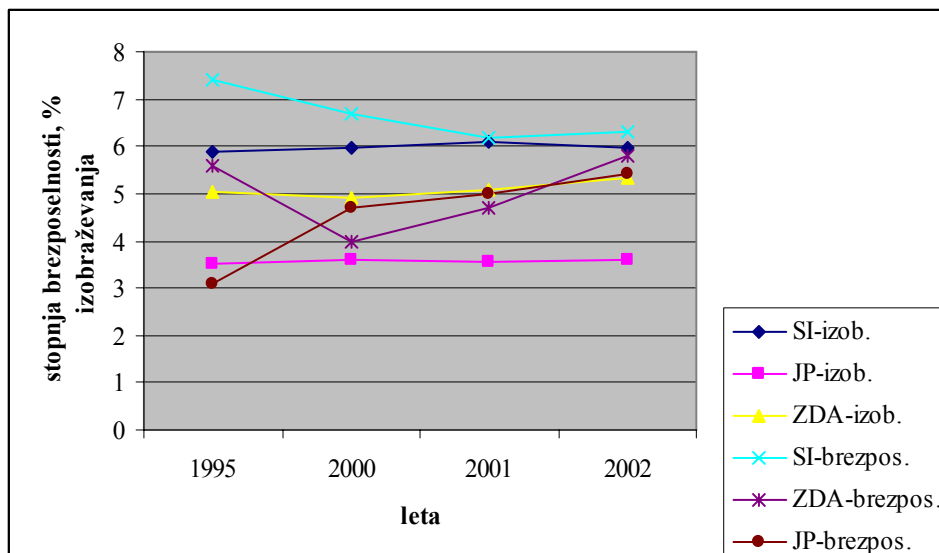
Nižja kot je stopnja brezposelnosti, večji je procent vlaganja v izobraževanje.

Stopnja brezposelnosti⁵⁴ je neke vrste kazalec razvitosti. Nižja kot je ta stopnja, bolj je država razvita. Ravno tako velja tudi za vlaganje v izobraževanje. Z grafoma 7.8 in 7.9 pa

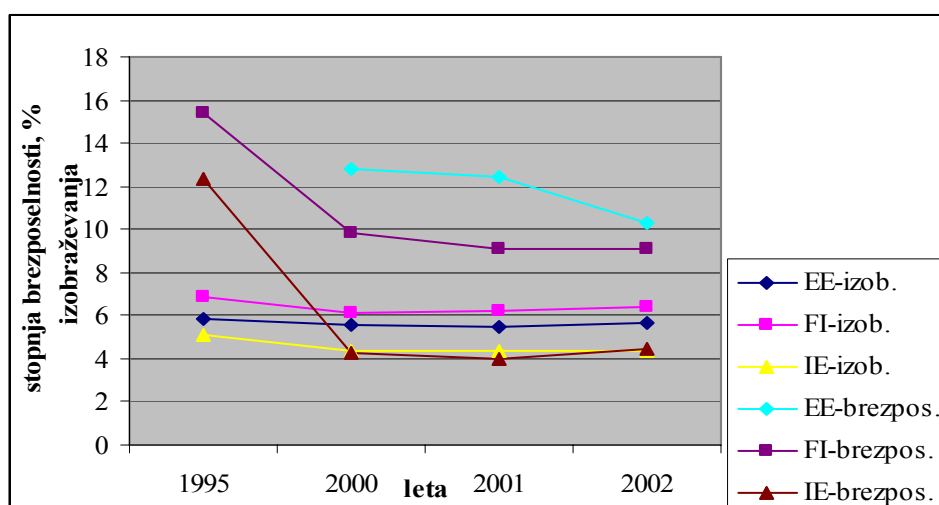
⁵⁴ Tu govorimo o stopnji anketne brezposelnosti. Med anketno brezposelne se namreč po mednarodni opredelitvi štejejo le tiste osebe, ki v referenčnem tednu niso imele statusa zaposlene ali samozaposlene osebe ali niso bile kako drugače delovno aktivne, so aktivno iskale zaposlitev in so se bile tudi pripravljene zaposliti, če bi delo dobile (Ignjatovič v Svetlik 2002: 13).

bom poskušala potrditi svojo četrto uvodno hipotezo. Tabela s stopnjo brezposelnosti sem dodala v prilogo na koncu diplomskega dela.

Graf 7.8: Primerjava med stopnjo brezposelnosti in vlaganjem v izobraževanje za Slovenijo, ZDA in Japonsko⁵⁵

Graf 7.9: Primerjava med stopnjo brezposelnosti in vlaganjem v izobraževanje za Estonijo, Finsko in Irsko

Grafa ne pokažeta nobene povezave med odstotkom vlaganja v izobraževanje in stopnjo brezposelnosti, kljub temu, da sta oba kazalca neke vrste pokazatelja razvitosti in gospodarske aktivnosti. ZDA imajo problem s povečevanjem brezposelnosti po letu 2000. Najslabše je bilo po letu 2001, pa vse do leta 2003 (učinek 11. septembra). Leta 2004 pa se je

⁵⁵ Tu sem uporabila kratice, da je graf boljše razumljiv. In sicer: izob. pomeni % vlaganja v izobraževanje, brezpos. pa pomeni stopnjo brezposelnosti.

stopnja brezposelnosti začela postopno zniževati in leta 2005 je bila 5,1. Še višjo stopnjo brezposelnosti pa ima Finska, katere brezposelnost za leto 2005 znaša 8,4. Če primerjamo z drugimi državami, kot sta Danska in Norveška⁵⁶, tu Finska izstopa. Iskala sem vzrok tako visoki stopnji brezposelnosti in sem zasledila podatek, da je med mladimi (15-24 let) stopnja brezposelnosti 32,8 %, medtem ko razlik med brezposelnostjo žensk in moških skorajda ni (http://www.stat.fi/ajk/tiedotteet/v2005/tiedote_035_2005-06-21_en.html, dne 14. 11. 2006). Po drugi strani pa ima Finska stopnjo zaposlenosti 69 %, kar je najvišje med izbranimi državami. Tudi Slovenija se še vedno bori s kar visoko stopnjo brezposelnosti, ki pa iz leta v leto počasi upada. V obdobju 1995–2000 se je stopnja anketne brezposelnosti gibala med 7 % in 8 %, od leta 2001 dalje pa upada. V drugem četrtletju 2005 je dosegla najnižjo raven (5,8 %) od leta 1993 dalje. Leta 2005 je bila anketna stopnja brezposelnosti 6,3. Navedeno napeljuje na sklep, da ne morem potrditi niti te hipoteze.

Izkaže se torej, da nobene od štirih delovnih hipotez ne morem potrditi. Vendar to še ne pomeni, da izobraževanje ne prispeva h gospodarski rasti, kajti moje analize so bile narejene bolj opisno in z uporabo grafov, nisem pa uporabila ekonometričnih modelov preverjanja povezanosti.

7.2 OSTALE UGOTOVITVE

Skozi diplomsko nalogo sem prišla še do nekaterih drugih ugotovitev.

1. *Razmerje med številom študentov in številom diplomantov*

Če pogledamo najprej primer Slovenije, lahko v tabeli 7.2 vidimo, da je število študentov na 1000 prebivalcev 50,9, medtem ko jih diplomira le 46, 6. Razloge za tako razliko lahko iščemo predvsem v precejšnjem osipu študentov in tudi v dolgotrajnem študiju. Zaradi teh problemov pa zaostajamo na področju deleža prebivalstva s terciarno izobrazbo.

Podatki o povprečnem številu let šolanja delovno aktivnega prebivalstva, ki se v Sloveniji sicer iz leta v leto povečuje, so še vedno precej nižji kot v večini razvitejših držav (pri ženskah je 11,8, pri moških pa 11,5; povprečje OECD držav je 12,5 pri ženskah in 12,4

---

⁵⁶ Danska ima stopnjo brezposelnosti 4,8, Norveška 4,6 (v prilogi sem priložila tabelo s stopnjami brezposelnosti).

pri moških). Med evropskimi državami imajo delovno aktivni manj let šolanja kot v Sloveniji le še v Grčiji, Italiji in na Portugalskem (Poročilo o razvoju 2006). Po drugi strani pa v Sloveniji študentje študirajo precej dlje kot drugje po Evropi. Ta problem bo manjši sedaj, ko bomo imeli enotni izobraževalni sistem in bodo za vse enaki pogoji.

Zanimiv primer pa je Japonska, kjer je procent študentov glede na celotno populacijo nizek, po drugi strani pa imajo 37,4 % ljudi z zaključeno terciarno izobrazbo. Za Japonsko lahko iz navedenega sklepamo, da je zelo malo ljudi, ki študija, ko se enkrat odloči, ne dokonča.

Iz tabele 7.2 lahko enako sklepamo tudi za Finsko. Tam je število študentov na 1000 prebivalcev 56, diplomantov pa je 59,8. Ta podatek kaže tudi na to, da gre na Finskem kar nekaj študentov na študij v tujino.

Tabela 7.2: Primerjava Slovenije, Finske in EU-15 po deležu ljudi s terciarno izobrazbo po javnih izdatkih za izobraževanje, številom študentov in številom diplomantov

	<i>Slovenija</i>	<i>Finska</i>	<i>EU-15</i>
Delež terciarno izobraženih prebivalcev (25-64 let), v %, 2005	20	34,5	24
Javni izdatki za izobraževanje v % BDP (2002)	5,98	6,39	5,22
Število študentov na 1000 prebivalcev (2003)	50,9	56	35,6
Število diplomantov na 1000 prebivalcev v starosti 20-29 let (2003)	46,6	59,8	51,2

Vir: Poročilo o razvoju, 2006

2. Visoka stopnja brezposelnosti med visoko izobraženimi

Problem je v tem, da se stopnja brezposelnih z dokončano terciarno stopnjo izobrazbe povečuje. Naše gospodarstvo ne more absorbirati vseh visoko izobraženih ljudi. Kaj to pomeni? Gre res za preizobraženost ali, kot sem že prej omenila, je krivdo treba iskati v gospodarskem sistemu, v katerem je še vedno veliko industrijskih podjetij, ki ne potrebujejo veliko ljudi z terciarno stopnjo izobrazbe? Vsekakor bi bilo to lahko predmet nadaljnjih raziskav.

3. Japonska ima nizke izdatke za izobraževanje, po drugi strani pa veliko investicij v znanje

Japonska je fenomen na tem področju, saj je na HDI lestvici uvrščena na 7. mesto in tudi po drugih ekonomskih značilnostih jo lahko uvrstimo med bolj razvite države sveta. Za razvite države je značilno, da med drugim tudi veliko vlagajo v izobraževanje, v človeške vire in tudi v znanje. Pri Japonski pa je malo drugače. V znanje vlaga 5 % BDP-ja (uvršča se med boljše), medtem ko v izobraževanje vlaga le 3,6 % BDP-ja (kar jo uvršča med slabše države). Razlog za to lahko iščemo predvsem v financiranju izobraževalnega sistema.

Našla sem podatek, ki malo razjasni paradoks Japonske. Japonska se uvršča na četrto mesto glede financiranja izobraževanja iz privatnega sektorja. Za izobraževanje javni sektor prispeva 74,1 %, medtem ko se iz privatnega sektorja nameni kar 25,9 %. Države, v katerih je še večji prispevek s strani privatnega sektorja, so Avstralija, Koreja in ZDA (<http://www.oecd.org/dataoecd/52/2/37392708.pdf>, dne 17. 11. 2006).

Pomembno je, da države prilagodijo stopnjo vlaganja v izobraževanje in odstotek ljudi s terciarno izobrazbo svojemu gospodarstvu. Zdi se mi, da nekatere manj razvite države želijo »prehitevati« s previsokim procentom ljudi s terciarno izobrazbo, ki jih potem ne morejo zaposliti. S tem pa naredijo najslabše, saj pride do problema preizobraženosti, kljub še vedno nizki stopnji ljudi s terciarno izobrazbo. Po mojem mnenju bi morale države najprej vlagati v prestrukturiranje gospodarstva, v razvoj storitvenega sektorja, ker bi s tem ustvarile nove zaposlitvene potrebe po visoko kvalificiranih kadrih.

8. PRIBLIŽEVANJE DRUŽBI ZNANJA

8.1 DRUŽBA ZNANJA

Družbo znanja lahko dosežemo, če znanje kot produkcijski dejavnik dejansko prispeva odločujoči delež v družbenem proizvodu. Družbo znanja označuje tudi delovanje organizacije, ki temelji na inovacijah in znanju in ne na masovni produkciji, za kar so potrebni široko usposobljeni delavci z veliko več znanja, kot ga imajo priučeni industrijski delavci (Svetlik, 2002: 261).

»Nova družba je družba izobraženih. Znanje bo njen ključni vir in izobraženci bodo prevladujoči del »delovne sile«. Družba prihodnosti ne bo poznala meja, saj znanje potuje lažje kot denar. Omogočila bo hitrejšo mobilnost navzgor za vse s pridobljeno izobrazbo. Znanje kot temeljno »proizvodno sredstvo« bo pridobiti lažje kot kadar koli. Zato bodo tudi možnosti za uspeh in seveda tudi poraz večje. Vsi namreč ne moremo zmagati« (Drucker, 1993).

Začela sem z dvema definicijama, ki opisujeta družbo znanja iz različnih aspektov. Definicija Drucker-ja je zelo idealistična, a ne drži v današnjem svetu. Naša družba še kako dobro pozna meje, saj izobraženi ljudje kljub vsem obljubam ne morejo povsem prosto prehajati meje. Tudi z idejo o tem, da je znanje lahko pridobljiva dobrina, se ne morem popolnoma strinjati. Znanje sicer lahko pridobivamo tudi z informacijsko-komunikacijsko tehnologijo, a ravno zaradi vseh tehnoloških novosti moramo znanje stalno obnavljati in nadgrajevati, saj drugače hitro zastara.

Znanje kot produkcijski dejavnik prispeva odločujoči delež k BDP, hkrati pa je pomembno znanje in ne masovna produkcija. Družbo znanja lahko poimenujemo tudi postindustrijska družba, storitvena družba, informacijska družba, inovacijska družba. Vsi ti izrazi nam opisujejo družbo znanja, za katero so zelo pomembne informacije, inovacije in storitveno naravnano gospodarstvo. Vendar tu uporabljam izraz družba znanja.

Pojav družbe znanja oziroma *knowledge based society* je ena od ključnih globalnih sprememb v mednarodnem okolju, ki bo vplivala na razvoj v svetu in tudi pri nas. Temeljne značilnosti družbe znanja so razvoj informacijsko-komunikacijskih tehnologij, dinamična rast uporabe interneta, globalizacija, procesi liberalizacije mednarodnega pretoka blaga, storitev in

kapitala. Vse to pa vodi v vse večjo vlogo znanja, predvsem zaradi zaostrovanja konkurence ter obsežnosti teh dogajanj (Stare, Bučar, 2001: 99).

Ko govorimo o družbi znanja, seveda znanju pripisujemo velik pomen. Izobraževanje je tu ključnega pomena. In prav preko izobrazbenih piramid lahko ugotovimo, kakšna družba smo. Vendar to je le eden od kazalnikov. Za klasično industrijsko družbo je bila značilna piramidalna izobrazbena struktura. Večina industrijskih delavcev je bilo nizko izobraženih, na vrhu je bilo le malo vrhunsko usposobljenega kadra, vmes pa so bili tehniki, ki so vodili proizvodnjo. S prehodom v postindustrijsko družbo je idealna izobrazbena struktura dobila vretenasto obliko (vedno širši vrh in ožje dno). Vse bolj so začela izginjati nekvalificirana dela, povečuje se obseg storitev, s tem pa se povečujejo potrebe po vedno več vrhunsko usposobljenih strokovnjakih. Tudi v Sloveniji imamo že zelo vretenasto izobrazbeno strukturo, vendar za najbolj razvitimi državami EU še vedno zaostajamo (Lorenčič v Svetlik, 2002: 258-259).

Na tem mestu bi na kratko omenila največji problem izobraževanja. Govori se o t. i. tehnološko-izobraževalnem krogu. Problem je v tem, da se tehnološko-izobraževalni krog vse hitreje vrti, izobraževalni cikel je dolg in znanje, ki ga pridobimo v izobraževalnem ciklusu, je že staro, ko pride na trg delovne sile. Prav zaradi tega se je pomen vseživljenjskega izobraževanja in tudi neformalnega izobraževanja v zadnjih letih tako povečal (Lorenčič in Svetlik 2002).

Družbo znanja opredeljuje vrsta medsebojno prepletenih dejavnikov, med katere spadajo tudi izobraževanje in usposabljanje, raziskave, tehnološki razvoj in inoviranje ter uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije (IKT). Vsi ti dejavniki se morajo razvijati istočasno in v vseh sferah družbe, da družba lahko napreduje v družbo znanja.

8.2 KRITERIJI PRIBLIŽEVANJA DRUŽBI ZNANJA

Članice EU so ob koncu 20. stoletja v Lizboni sprejele⁵⁷ strategijo, katere namen je vzpostavljanje in delovanje na znanju temelječega gospodarstva. Tej strategiji se je pridružila tudi Slovenija. S tem naj bi EU postala visoko globalno konkurenčno gospodarstvo do konca prvega desetletja 21. stoletja. Cilji, ki jih določa Lizbonska strategija, da država postane družba znanja, so:

---

⁵⁷ Sprejel jo je Evropski svet marca leta 2000.

- Vlaganje vsaj 3 % BDP v R&R (od tega dve tretjini zasebni sektor, eno tretjino javni)
- Pripisovanje večjega pomena inovacijam in patentom
- Da bi do 2010 v EU osip vpisanih v srednjo in poklicno šolo zmanjšali vsaj na 10 %
- Da bi do 2010 vsaj 85 % mladih, starih 22 let, imelo zaključeno vsaj srednjo šolo
- Da bi se povečalo število diplomantov z matematično, tehnološko in znanstveno stroko vsaj za 15 % do leta 2010 (ISCED 5 in 6⁵⁸)
- Da bi se vsaj 12,5 % ljudi v letih med 25 in 65 izobraževalo (vseživljenjsko učenje)
- Do 2010 naj bi se slaba pismenost petnajstletnikov zmanjšala za 20 % v primerjavi z letom 2000
- Da bi do 2010 ljudje v starostni skupini med 25-64 letom imeli vsaj v 80 % dokončano srednjo šolo

(<http://ec.europa.eu/education/policies/2010/doc/progressreport05.pdf>, dne 9.10. 2006).

To je po moji oceni le nekaj bistvenih ciljev, ki jih je izpostavila Lizbonska strategija za približevanje družbi znanja. Izpostavila sem predvsem pomen izobraževanja in vlaganja v človeške vire.

Glede na navedene cilje ugotavljam, da Slovenija še nima najboljšega položaja v približevanju družbi znanja. Razlogi so po mojem mnenju zlasti naslednji:

- Pri vlaganju v raziskave in razvoj zelo zaostajamo. Slovenija trenutno namenja za to področje 1,5 % BDP-ja. In tudi v zadnjih letih se ta podatek ni bistveno spremenil. Več o tej problematiki sem pisala v poglavju 6.3.
- Problem osipa mladine, stare med 18 in 24 let, v Sloveniji ostaja. Vendar Slovenija že dosega postavljeni cilj, kajti po podatkih Eurostata je osipnikov okoli 9 % glede na celotno populacijo v starosti med 18 in 24 let (Yearbook, 2005). Sem pa na internetni strani Evropske komisije našla podatke, ki pa Slovenije med državami, ki dosegajo cilj, ne navajajo. Države, ki dosegajo ta cilj, so Češka (6,1 %), Danska (8,1 %), Avstrija (9,2 %), Poljska (5,7 %), Slovaška (7,1 %), Finska (8,7 %) in Švedska (8,6 %) (Yearbook, 2005). Morebiti gre za drugačno definiranje osipnikov, kajti Švedska ima po podatkih Eurostata osipa mladine kar 16 %.

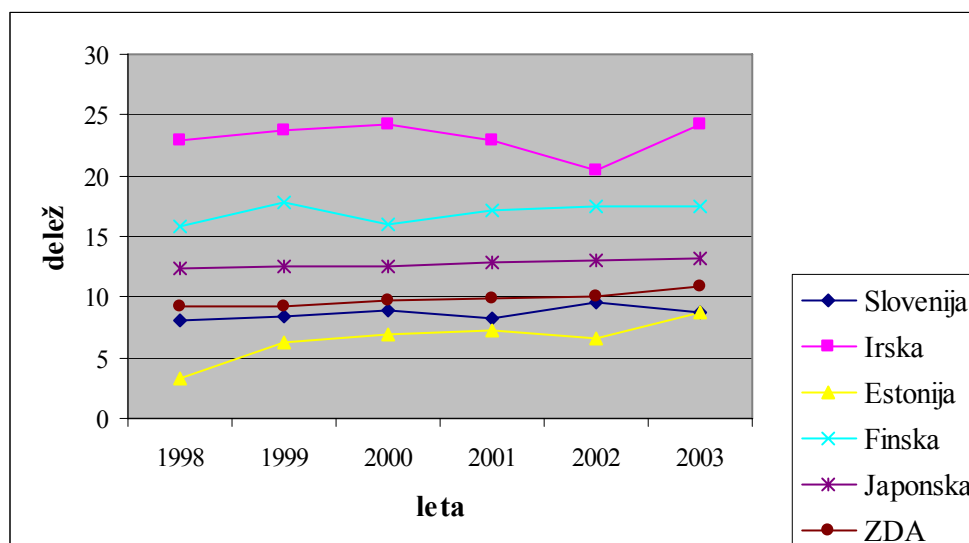
⁵⁸ To je mednarodno poimenovanje Eurostata za višjo in visoko izobraževanje, lahko bi tudi rekli za terciarno izobraževanje (Bevc: 2006).

- Pri doseganju cilja, da bi vsaj 85 % mladih, starih vsaj 22 let, imelo vsaj srednjo šolo, smo med boljšimi državami, kajti naš procent znaša kar 89,7 %.
- Glede vseživljenjskega izobraževanja je v Sloveniji ljudi, starih med 25 in 64 let, 17,9 % vključenih v izobraževanje in usposabljanje. Če jo primerjamo z drugimi državami EU, zaostaja predvsem za skandinavskimi državami, ostale države pa prehitevamo (Yearbook, 2005).
- V Sloveniji je ljudi, ki so končali vsaj srednjo stopnjo izobrazbe (glej Tabelo 4.1) 67,1 %, kar pomeni, da še precej zaostajamo za postavljenim ciljem, po katerem naj bi vsaj 80 % celotne populacije imelo dokončano vsaj srednjo šolo.
- Število diplomantov na področju znanosti in tehnologije na 1000 prebivalcev v starosti 20–29 let⁵⁹ se je v Sloveniji v letih 2003 in 2004 znižalo, kar je povečalo zaostanek Slovenije za evropskim povprečjem. Graf 8.1 prikazuje gibanje diplomantov med leti 1998 in 2003. Splošni trend držav je zelo stabilen, število diplomantov se praktično skoraj v nobeni državi bistveno ne povečuje. Izjema je le Irska, kjer je trenutni trend rasti deleža diplomantov na področju znanosti in tehnologije. Tudi delež diplomantov na področju znanosti in tehnologije v skupnem številu vseh diplomantov je v Sloveniji v letu 2003 upadel bolj kot v preteklem obdobju (Poročilo o razvoju, 2006), kar nakazuje na to, da je zanimanje in vpis na fakultete drugih smeri precej večje. Na podlagi navedenih podatkov lahko sklepam, da se število diplomantov z matematično, tehnološko in znanstveno stroko ni povečalo za 15 %, kar je predvideval cilj Lizbonske strategije. Tudi druge države tega cilja še ne izpolnjujejo.

---

⁵⁹ Pri tem je upoštevana Mednarodna standardna klasifikacija izobraževanja ISCED 97 in Eurostatov priročnik področij izobraževanja in usposabljanja 1999 (Fields of Education and Training Manual, 1999).

Graf 8.1: Delež diplomantov na področju znanosti in tehnologije na 1000 prebivalcev v starosti 20-29 let

Vir: Yearbook 2005 (www.ec.europa.eu/eurostat, dne 25. 10. 2006).

- Na področju inovacij in inovativnosti ter patentnih prijav je Slovenija nekoliko napredovala. Čeprav ni na razpolago novih podatkov o inovacijski dejavnosti podjetij v Sloveniji (Poročilo o razvoju, 2005), pa je možno na podlagi podatkov sumarnega inovacijskega indeksa (v nadaljevanju SII)⁶⁰ ugotoviti, kakšna so gibanja v Sloveniji v primerjavi z drugimi članicami EU-25. Evropsko inovacijsko poročilo (European Innovation Scoreboard 2005 – EIS) ugotavlja, da je Slovenija v letu 2005 v primerjavi z letom 2004 nekoliko napredovala po vrednosti sumarnega inovacijskega indeksa in se uvrstila na drugo mesto med novimi članicami, za Estonijo, in na 14. mesto med EU-25 (<http://trendchart.cordis.lu/scoreboards/scoreboard2005/pdf/EIS%202005.pdf>, dne 13. 11.2006).

Slovenija ima dobro podlago zlasti pri dejavnostih ustvarjanja znanja, vendar premalo izkorišča svoje inovacijske potenciale za povečanje konkurenčnosti gospodarstva. Dosega precej uravnotežene rezultate pri posameznih kategorijah SII, najslabše pa se uvršča pri kazalnikih intelektualne lastnine. Pomanjkljivost Slovenije je tudi nizek delež podjetij, ki inovirajo, šibko trženje novih proizvodov in storitev (proces pretvorbe inovacij v tržno uspešne inovacije), nizek delež visokotehnoloških

⁶⁰ Sumarni indeks je sestavljen iz 26 kazalnikov, ki so razvrščeni v pet kategorij, ki odražajo različne razsežnosti inovacijske učinkovitosti: inovacijski potencial, ustvarjanje znanja, inovativnost na ravni podjetij, uporabo inovacij in intelektualno lastnino (Poročilo o razvoju, 2006).

proizvodov v izvozu. Slovenija močno zaostaja tudi po številu patentnih prijav na evropskem patentnem uradu (EPU) na milijon prebivalcev. V letu 2003 (začasni podatki) je imela Slovenija na EPU 21,9 patentne prijave, EU-25 pa 133,6 (2002). Povprečna letna stopnja rasti patentnih prijav za države članice EU-25 je v obdobju 1996–2002 znašala 6,5 %, za Slovenijo pa 10,5 %. Slovenija se po vrednosti kazalnika uvršča pred vse nove države članice EU-25, prav tako pa tudi pred Španijo, Grčijo in Portugalsko (Poročilo o razvoju, 2006).

Zelo pomembni za našo razpravo so trije dejavniki, ki spodbujajo na znanju temelječo družbo in obenem povečujejo konkurenčnost gospodarstev. To so: izobraževanje (povečanje vlaganj v izobraževanje, zagotavljanje kvalitete izobraževanja, dvig izobrazbene ravni, dvig pisnih spretnosti), raziskave in razvoj (večja vlaganja v raziskave in razvoj, razvoj raziskovalnih institutov, razvoj spodbudnega okolja za tehnološki razvoj, več sodelovanja med podjetji in raziskovalno sfero) in informacijsko-komunikacijska tehnologija (hiter dostop do interneta, ustanavljanje poslovno-podpornih mrež, liberalizacija trga telekomunikacijskih storitev, pospeševanje elektronskega poslovanja) (UMAR, 2002: 168).

Lizbonska strategija in tudi UMAR sta postavila zelo podobne kriterije za približevanje družbi znanja, zato sem se natančneje obravnavala le kriterije Lizbonske strategije.

V Sloveniji in EU se pojavlja problem prešibkega povezovanja med gospodarstvom in raziskovalno-razvojno sfero ter raziskovalnimi inštituti. Cilj direktiv EU je, da se doseže večje zaposlovanje in gospodarsko rast prek podjetij, ki se usposablajo za razvoj in inovacije izdelkov. S tem bomo dosegli potrebno selekcijo podjetij in nastajanje novih (Kos, 2000: 66). Tako se bomo še dodatno približali družbi znanja.

9. ZAKLJUČEK

Skozi celotno diplomsko delo sem največ pozornosti namenjala pomenu izobraževanja in njegovemu vplivu na gospodarstvo. Kljub temu, da nobene od uvodnih hipotez nisem mogla potrditi, se mi zdi, da je naslov moje diplomske naloge pravilno postavljen. Če se pri obravnavi hipotez ni pokazala korelacija oziroma se ni pokazala v zadostni meri za potrditev hipoteze, pa v splošnem velja, da izobrazba vsaj v določeni meri vpliva na gospodarsko rast. Ekonomski pomen izobraževanja se z vidika družbe kaže predvsem v vplivu izobraževanja na gospodarsko rast, zaposlovanje in porazdelitev dohodka v družbi (Bevc, 1991).

Pomen vseživljenjskega učenja v svetu narašča, kot pa sem prikazala s podatki, Slovenija še zaostaja za razvitimi deželami. Vendar ima priložnost za razvoj, saj je med državami, ki so leta 2004 pristopile v EU, med najbolj razvitimi. Poleg tega imamo prednosti predvsem v dobro razviti infrastrukturi, hitro učljivih kadrih in geografski bližini razvitega sveta.

Na tem mestu bi rada še dodala moje razmišljanje, ki se mi zdi pomembno pri obravnavi te teme. Vpliv izobrazbe najverjetneje vpliva na gospodarsko rast. Morda je malo težje pokazati in dokazati, kje se ta vpliv skriva. Pri nekaterih državah, ki so manj razvite, gotovo vpliv izobrazbe ni ključnega pomena za gospodarsko rast, pač pa so neposredne tuje investicije in domača vlaganja v tej državi. Težko je pri taki obravnavi, ki sem si jo izbrala, pokazati, kolikšen del gospodarske rasti se da razložiti z vlaganjem v izobrazbo. Bolj kot gospodarska rast se mi zdi pomembna gospodarska struktura neke države. Kajti države, ki imajo predvsem industrijsko gospodarsko strukturo, jim ne pomaga vlaganje v raziskave in razvoj, ker rezultati R&R pogosto ostanejo neizkoriščeni. Enako bi lahko sklepali za vlaganje v izobraževanje; tu predvsem mislim na terciarno. Kajti če imajo manj razvite države zelo visoko stopnjo ljudi s terciarno izobrazbo, se pogosto zgodi, da je vsaj del teh ljudi nezaposljiv na primernih delovnih mestih. Na tak način pa manj razvite države (tudi Slovenija) lahko kaj hitro začnejo sklepati o pojavu preizobraženosti. Terciarna stopnja izobraževanja se sicer dviguje, vendar se dviguje tudi brezposelnost ljudi s terciarno stopnjo izobrazbe. Po mojem mnenju je v Sloveniji za nezaposljivost teh ljudi vzrok treba iskati prav v strukturi gospodarstva. Zato je priložnost za našo državo, da malo več sredstev namenja predvsem podjetniškim spodbudam in jih malo manj porabi za državotvorne naloge. V Sloveniji je bistven problem v načinu študija, ki je predolg in kar nekaj odstotkov študentov nikoli ne dokonča šolanja. Država pa namenja precej denarja v izobraževanje. V letu 2002 je

bilo javnih izdatkov za izobraževanje 5,4 % BDP-ja, medtem ko je bilo zasebnih sredstev namenjenih le 0,8 % BDP-ja. Delež zasebnih izdatkov za izobraževanje znaša le 13,7 % od vseh izdatkov in 23,3 % pri terciarni stopnji izobraževanja (Poročilo o razvoju, 2006). Mislim, da je priložnost za Slovenijo v večjem deležu zasebnih izdatkov za izobraževanje, vendar vemo, da bi s tem izobraževanje postalo dostopno le bogatejšemu sloju.

Če bomo želeli postati družba znanja, bomo morali znanje in izobraževanje še bolj ceniti. Zaenkrat pa (po kriterijih Lizbonske strategije) še vedno precej zaostajamo za cilji EU, predvsem v vlaganju v R&R ter pomenu inovacij v našem okolju.

10. LITERATURA

Becker, G. S. (1964): *Human Capital – A Theoretical and Empirical Analysis with special Reference to Education*. New York: National Bureau of Economic Research.

Bevc, M. (1991): *Ekonomski pomen izobraževanja*. Radovljica: Didakta.

Bevc, M. (2006): *Indikatorji za merjenje prenosa znanja-Nabori, opisi in uporaba*. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja.

Bevc, M. (2006a): *Ekonomski pomen izobraževanja*. Koper: Fakulteta za menedžment.

Blaug, M. (1970): *An Introduction to the Economics of Education*. London: Allen Lane Penguin Press.

Bontis, N., Dragonetti, N., Jacobsen, K., Ross, G. (1999): The Knowledge Toolbox: A Review of the Tolls Available to Measure and Manage Intangible Resources. *European Management Journal* 17 (4). Dostopno na <http://business.mcmaster.ca/mktg/nbontis/ic/publications/EMJBontis.pdf/> (3. november 2006).

Bontis, N. (2000): Measuring Intangible Corporate Assets, *Journal of Intellectual Capital, Bradford* 1 (1) 68 - 84.

Brinker, B. (2002): *Intellectual Capital: Tomorrow's Asset, Today's Challenge*, CPA Vision Project. Dostopno na <http://www.cpavision.org/vision/> (8. september 2006).

Commission of the European Communities (2005): *Progress towards the Lisbon objectives in education and training*, 22.3. Dostopno na <http://ec.europa.eu/education/policies/2010/doc/progressreport05.pdf> (9. oktober 2006).

Čater, T. (2001): Hipoteze o osnovah konkurenčne prednosti podjetja. *Moderna Organizacija* 34 (2), 64-74.

Černetič, M. (1999): *Ekonomika izobraževanja in raziskovanja*. Kranj: Založba Moderna organizacija.

Davenport, T. H. (1998): *Working Knowledge: How Organizations Manage What They Know*. Boston: Harvard Business School.

Delsen, L. in Schonewille, M. (1999): *Human Capital and Labour Productivity, Integration of Institutions nad Endogenous Growth*, EALE Conference in Regensburg, 23.-26. 9. 1999. Dostopno na <http://www.econwpa.wustl.edu/eps/hew/papers/9908/9908001.pdf/> (15. september 2006).

Directorate-general for Economic and financial affairs (2005): *European Economy*. Dostopno na http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/european_economy/2005/ee605/ee605_en.pdf/ (3. oktober 2006).

Directorate for Science, Technology and Industry (2005): OECD, *Science, Technology and Industry Scoreboard 2005*. Dostopno na <http://www.oecd.org/sti/scoreboard/> (13. oktober 2006).

Drogenik, O. (ur.) (1999): *Nacionalni program izobraževanja odraslih: Izobraževanje in usposabljanje za razvoj delovne sile. Strokovne podlage 2. zvezek*. Ljubljana: Andragoški center RS.

Drucker, P. (1993): *Post-capitalist Society*, New York: Harper Business.

Drucker, F. P. (1998): *The coming of the New Organization*, Harvard Business Review on Knowledge Management, Boston: Harvard Business School.

Edvinsson, L. (2002): *The Search for Corporate Longitude, Intellectual Capital: From Potential to Value Creation*, Mednarodna konferenca o intelektualnem kapitalu, junij 2002, Portorož, Zbornik konference, Inštitut za intelektualni kapital, Centar za intelektualni kapital, Ljubljana: Finance.

European Trend Chart on Innovation (2005): *European Innovation Scoreboard 2005*. Dostopno na <http://trendchart.cordis.lu/scoreboards/scoreboard2005/pdf/EIS%202005.pdf> (8. november 2006).

Eurydice (2002): *Vseživljensjko učenje, prispevek izobraževalnih sistemov v državah članicah EU (rezultati študije)*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.

Evropski parlament (2004): *Lizbonska strategija: ustvariti več in boljša delovna mesta v bolj konkurenčni Evropi*. Dostopno na <http://www.elections2004.eu.int/highlights/sl/1001.html> (7. september 2006).

Faure, E. (1972): *Learning to be. The world of education today and tomorrow*. Paris: UNESCO.

Fitz-enz, J. (2000): *The ROI of Human Capital, Measuring the Economic Value of Employee Performance*. New York: Amacom, American Management Association.

Gostiša, M. (1999): Kaj je človeški kapital podjetja. *Industrijska demokracija* 3 (2), 3-4.

Green, F.; McIntosh, S.; Vignoles, A. (1999): *'Overeducation' and Skills: Clarifying the Concepts*. Centre for Economic Performance.

Ignjatović, M. (2002): Trg delovne sile v Sloveniji v devetdesetih letih 20. stoletja. V Svetlik (ur.): *Politika zaposlovanja*, 12 – 31. Ljubljana: FDV.

Indeks človekovega razvoja. Ljubljana: UMAR. Dostopno na <http://www.sigov.si/zmar/projekti/pr/2003/ind/hdi.doc/> (3. november 2006).

Jelenc, Z. (1991): *Družbeno ekonomski pomen in financiranje izobraževanja odraslih*. Ljubljana: Pedagoški inštitut pri Univerzi v Ljubljani.

- Jereb, J. (1998): *Teoretične osnove izobraževanja*. Kranj: Založba Moderna organizacija.
- Kavčič, B. (1994): Učeca se organizacija. *Slovenska ekonomska revija* 45(5), 424-432.
- Kos, M. (2000): V iskanju nove ekonomije – dvosmerna cesta: poslovni rezultati in vlaganje v razvoj. *Manager – revija za podjetje* 11, 63-66.
- Kramberger, A. (1999): *Poklici, trg dela in politika*. Ljubljana: FDV.
- Lipičnik, B. (2001): *Učenje hitrejša od izobraževanja*. Ljubljana: Organizacija.
- Ložar, B. (2003): Izkaz stanja neotipljivih virov in intelektualnega kapitala. *HRM* 1 (1), 18-21.
- Luthans, F. (1995): *Organizational behavior*. New York: McGraw- Hill.
- Malančič, J. (1984a): Kritika teorije »človeškega kapitala«. *Ekonomska revija* (4), 420-435.
- Malančič, J. (1984): Kritika »človeškega kapitala«. *Ekonomska revija* (2-3), 272-288.
- Mayer, J. (2001): Od organizacije, ki dela, prek organizacije, ki se uči, do organizacije, ki ustvarja. *Organizacija* 35 (9), 567-577.
- Ministrstvo za šolstvo in šport (2006): *Izobraževanje v Sloveniji*. Dostopno na <http://www.mss.gov.si/> (14. september 2006).
- Ministrstvo za šolstvo in šport (2006): *Srednješolski izobraževalni programi*. Dostopno na <http://www.mss.gov.si/> (14. september 2006).
- Možina, S. (2002): Učenje, izobraževanje in usposabljanje v organizaciji. V Možina, S. (ur.) *Management kadrovskih virov*, 205-248. Ljubljana: FDV.
- Komisija evropske skupnosti (2000): *Memorandum o vseživljenjskem učenju*. Dostopno na <http://linux.acs.si/memorandum/html/> (18. september 2006).
- OECD (1996): *Lifelong learning for all*. Meeting of the Education Committee at ministerial level, Paris.
- OECD (2002): *Education at a Glance – OECD Indicators*, Paris.
- OECD (2002a): *Education Policy Analysis*, Paris.
- OECD (2003): *Economic Survey of the euro area*, 1. 8. 2003. Dostopno na : <http://www.oecd.org/dataoecd/22/15/33723876.pdf/> (23. junij 2006).
- OECD (2006): *Education at a Glance-Briefing Note for Japan*, <http://www.oecd.org/dataoecd/52/2/37392708.pdf/> (17. november 2006).
- OECD (2006): *Statistic Catalogue 2006*. Dostopno na <http://www.oecd.org/> (12. oktober 2006).

Pirc, A. S. (2000): *Učenje združbe in ravnanje z znanjem*. Ljubljana: Finance.

Poročilo o človekovem razvoju (2000/01). Dostopno na <http://www.sigov.si/zmar/projekti/pct/01/pdf/1hdr.pdf/> (17. september 2006).

Potočnik, J. (2003): *Na poti v Evropsko unijo*. Ljubljana: Posvet veleposlanikov v državah EU in pristopnicah.

Public information notice (PIN), No. 00/49 11. julij 2000. Dostopno na <http://www.imf.org/> (11. november 2006).

Published for the United Nations Development Programme (UNDP) (2006): *Human development report 2006*. Dostopno na <http://hdr.undp.org/hdr2006/pdfs/report/HDR06-complete.pdf/> (14. september 2006)

Schultz, T. W. (1968): Resources for Higher Education: An Economist's View. *The Journal of Political Economy* 76 (3), 327-347.

Schultz, T.W. (1972): *Human Capital: Policy Issues and Research Opportunities v Economic Research: Retrospect and Prospect, Human Resources, Fiftieth Anniversary Colloquium VI*. New York: National Bureau of Economic Research.

Stare, M. Bučar, M. (2001): Izzivi prehoda v industrijsko družbo. *Naše gospodarstvo* 48 (1-2), 1-9.

Statistični letopis 2005. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Dostopno na <http://www.stat.si/> (14. julij 2006).

Statistični urad na Finskem (2005): *Employment and unemployment in May 2005*. Dostopno na http://www.stat.fi/ajk/tiedotteet/v2005/tiedote_035_2005-06-21_en.html/ (14. november 2006).

Stewart, A. T. (1991): *Intellectual Capital: IC BrainPower*, Fortune, 3. junij 1991. Dostopno na <http://www.fortune.com/> (23. september 2006).

Svetlik, I. In Ilič, B. (ur.) (2004): *Razpoke v zgodbi o uspehu*. Ljubljana: Sophia.

Svetlik, I. in Lorenčič, M. (2002): Izobraževanje in usposabljanje. V Svetlik (ur.): *Politika zaposlovanja*, 255-291. Ljubljana: FDV.

Štiblar, F. (2003): Razširitev EU – združitev ali prevzem? *Gospodarska gibanja* 348, 27-47.

Treven, S. (1998): *Management človeških virov*. Ljubljana: Gospodarski vestnik.

UMAR (2003): *Poročilo o človekovem razvoju 2002/03*. Dostopno na <http://www.sigov.si/zmar/projekti/pct/02/> (13. september 2006).

UMAR (2005): *Strategija razvoja Slovenije*, 23.6. Dostopno na <http://www.sigov.si/zmar/projekti/srs/StrategijarazvojaSlovenije.pdf/> (9. avgust 2006).

UMAR (2006): *Kazalniki razvoja Slovenije (analitična priloga)*. Dostopno na <http://www.sigov.si/zmar/projekti/pr/2006/kazalniki2006.pdf/> (12. november 2006).

UMAR (2006): *Poročilo o razvoju*. Dostopno na <http://www.sigov.si/zmar/projekti/pr/2006/pr06.php/> (13. oktober 2006).

Zavod RS za zaposlovanje: *Letna poročila Zavoda RS za zaposlovanje za leta 1998, 2002, 2004, 2005*. Dostopno na <http://www.ess.gov.si/> (19. oktober 2006).

Wikipedia. Dostopno na <http://en.wikipedia.org/> (3. oktober 2006).

Yearbook 2005. Dostopno na <http://ec.europa.eu/eurostat>. (14. september 2006)

11. PRILOGA

Delež prebivalstva v starosti 25-64 let s terciarno izobrazbo, v %

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
EU-25		20	20,1	20,4	21,3	22,2	22,8
EU-15	17,7	21,2	21,5	21,8	22,6	23,4	24
Estonija		28,9	29,8	29,7	30,4	31,5	33,6
Finska	21	32,6	32,5	32,4	32,8	34	34,5
Irska	19,9	21,6	23,4	25,1	26,8	28,3	29
Slovenija	14,2	15,7	14,1	14,8	17,8	18,8	20

Vir: Yearbook, 2005 (www.ec.europa.eu/eurostat, dne 23. 7. 2006)

Stopnja anketne brezposelnosti, v %

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Estonija		12,8	12,4	10,3	10	9,7	7,9
Finska	15,4	9,8	9,1	9,1	9	8,8	8,4
Irska	12,3	4,3	4	4,5	4,7	4,5	4,3
Slovenija	7,4	6,7	6,2	6,3	6,7	6,3	6,3
ZDA	5,6	4	4,7	5,8	6	5,5	5,1
Japonska	3,1	4,7	5	5,4	5,3	4,7	4,4

Vir: Yearbook, 2005 (www.ec.europa.eu/eurostat, dne 19. 10. 2006)